

مجلس شورای اسلامی
مرکز پژوهش‌های

■ مسلسل: ۱۸۸۱۷

■ اسفند ۱۴۰۱

دفتر
مطالعات
آموزش و فرهنگ

ارزیابی عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خدای بزرگبخشایش همیشه بخوانید

بِسْمِ

تاریخ انتشار:
۱۴۰۱/۱۲/۸

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۸۸۱۷
کد موضوعی: ۲۷۰

عنوان گزارش:

ارزیابی عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه میراث فرهنگی و گردشگری)

تهیه و تدوین کنندگان:

سعید شفیعا، عبدالمهدی همت‌پور

اظهار نظر کننده داخل مرکز:

یوسف زراعت‌کیش، ندا زرندیان، حسین نصیری

اظهار نظر کنندگان خارج مرکز:

حکمت‌الله ملاصالحی، سیدمحمد بهشتی، مصیب‌امیری، علی‌رضا انیسی، جلیل گلشن بافقی، مصطفی ده‌پهلوان، مژگان اسماعیلی، رضا رحمانی، ناصر رضایی، سیدعبدالمجید شریف‌زاده، نوروز رجبی، محمد اسماعیل اسماعیلی، سیدمهدی موسوی کوهپیر، علیرضا حسن‌زاده، فریار اخلاقی، کوروش روستایی

ناظران علمی:

موسی بیات، سیاوش صابری کاخکی، حامد وحدتی‌نسب، کاظم عرب

صفحه‌آرا:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

شیوا امین اسکندری

واژه‌های کلیدی:

۱. پژوهشگاه میراث فرهنگی، گردشگری
۲. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۳. نظارت بر پژوهشگاه

فهرست مطالب

۶	چکیده	۱۰	عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری نسبت به اسناد بالادستی
۶	خلاصه مدیریتی	۱۲	مناسبات پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری نسبت به نهادهای دیگر
۷	مقدمه	۱۲	تحلیل و بررسی وضعیت پژوهشگاه
۸	اهداف و وظایف پژوهشگاه	۲۴	سند راهبردی و آمارها
۸	تغییرات پژوهشگاه از انقلاب اسلامی تاکنون	۲۵	نتیجه‌گیری و پیشنهادهای
۹	چالش تحقیق و توسعه در میراث فرهنگی	۲۷	منابع و مآخذ

فهرست جداول

۱۰	جدول ۱. بررسی عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری نسبت به اسناد بالادستی
۱۲	جدول ۲. تعامل پژوهشگاه با نهادها و سازمان‌ها
۱۴	جدول ۳. بررسی وضعیت پژوهشگاه با تطبیق بر اساسنامه
۱۸	جدول ۴. اعتبارات هزینه‌ای پژوهشگاه از سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰
۱۹	جدول ۵. اعتبارات هزینه‌ای پژوهشگاه بر حسب فصول هزینه از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰
۲۰	جدول ۶. خلاصه‌ای از جلسات پنج سال اخیر هیئت امنای پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
۲۴	جدول ۷. شاخص‌های سند راهبردی موجود در آمارنامه‌های رسمی

ارزیابی عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

چکیده

عدم ایفای نقش مؤثر پژوهشگاه در برآوردسازی اهداف اسناد بالادستی، عدم تعامل هدفمند و سازمان‌محور با سایر دستگاه‌های ملی و بین‌المللی و عدم نظام هدفمند در تعریف و توزیع پژوهش‌ها در کشور شده است. نتایج گزارش نشان از انحراف قابل توجه فعالیت‌های پژوهشگاه از اهداف تعریف شده در اساسنامه و اسناد بالادستی (ملی) دارد که باید تا تأکید بر ظرفیت‌های هیئت‌امنا، لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و همچنین تدوین و پایش سند راهبردی پژوهشگاه نسبت به آن اقدام‌های لازم را صورت داد.

پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری به‌عنوان بازوی پژوهشی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی طی مجوز ۲۲/۶۵۰۳ شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در تاریخ ۱۳۸۳/۸/۲۰ با هدف ارتقای فعالیت‌های پژوهشی و توسعه تحقیق در زمینه میراث فرهنگی و گردشگری با تأکید بر آشکارسازی حلقه گم شده فرهنگی، تاریخی و طبیعی تأسیس شده است. دو مسئله راهبردی نبود سند بالادستی برنامه‌ای مختص پژوهشگاه (با تأکید بر مسئله محوری، توجه به ذی‌نفعان اصلی و کمیت‌پذیری) و نبود نظام آماری (برای رصد و شفافیت اجرای برنامه‌های تدوین شده) موجب آسیب‌های ثانویه‌ای مثل

خلاصه مدیریتی

۴۳ درصد، نشان از محدود شدن توانایی بودجه‌ای پژوهشگاه برای انجام هزینه‌های جانبی و خدمات ثانویه مورد نیاز پژوهش دارد که تأثیرات انکارناپذیری در کفایت پژوهش‌ها داشته است. بنابراین پیشنهاد می‌شود دو موضوع راهبردی **تدوین سند بالادستی مسئله‌محور و استقرار نظام آماری مبتنی بر برنامه** (برای ایجاد شفافیت و نظارت) در دستور قرار گیرد. همچنین لازم است **تا از ظرفیت‌های فعال نشده مدیریت به صورت هیئت‌امنایی پژوهشگاه به درستی استفاده شود** و موضوع با اهمیت **آیین‌نامه ارتقای اعضای هیئت علمی پژوهشگاه**، متناسب با ماهیت فعالیت‌های پژوهشی و مأموریت این مرکز تدوین و به تصویب این هیئت برسد. برای برطرف‌سازی مسائل ساختاری و تشکیلاتی موجود در پژوهشگاه، **لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی** که در کمیسیون‌های دولت در حال بررسی است، دارای ظرفیت‌های بالایی است که باید مورد بهره‌برداری قرار گیرد. همچنین تکلیف دستگاه‌های اجرایی توسعه‌محور (مثل وزارت راه و شهرسازی) به همکاری با پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری به‌عنوان ناظر علمی، جایگاه مرجعیت این دستگاه در حوزه تخصصی میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی را تثبیت خواهد کرد. گفتنی است برای دستیابی به این هدف، تقویت منابع انسانی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری ضروری است.

نتایج گزارش نشان می‌دهد **حدود ۲۷ درصد اهداف تعریف شده در اساسنامه محقق نشده** و نزدیک به ۱۳ درصد دیگر از اهداف به‌طور مشروط محقق شده است، لذا صرفاً در مورد تحقق‌پذیری حدود ۵۳ درصد از اهداف این اساسنامه قابلیت اظهار نظر وجود دارد (۷ درصد حذف شده در نظر گرفته می‌شود). همچنین **۸۷ درصد اهداف تعریف شده در اسناد بالادستی (ملی) - که مرتبط با اساسنامه پژوهشگاه است - محقق نشده یا در فرایند اجرا ارزیابی می‌شود**، لذا معادل ۱۳ درصد از اهداف این اسناد محقق شده است. این ارزیابی نشان از انحراف نسبتاً بالای این پژوهشگاه نسبت به اهداف تأسیس دارد. این شرایط به دلیل **عدم تمرکز منابع، ضعف برنامه‌محوری، حاکم شدن سلیقه‌های مدیریتی متفاوت و عدم توزیع متناسب مطالعات و موضوع‌ها در سطح استان‌ها رخ داده است**. همچنین مناسبات با سایر دستگاه‌ها در وضعیت نظام‌مند و مسئله‌محور قرار ندارد که نیاز است برای خروج از تعامل جزیره‌ای با وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، بی‌ارتباطی (یا ارتباط کم) با مراکز استانی این وزارتخانه و وابستگی به اختیاراتی که به موجب مجوزهای حاکمیتی در اختیار این پژوهشگاه قرار داده شده است، اقدام‌های مناسبی صورت گیرد.

افزایش سهم جبران خدمت کارکنان در بودجه‌های ۱۰ ساله اخیر از ۱۸ به ۴۳ درصد و کاهش سهم هزینه استفاده از کالا و خدمات از ۵۶ به

[مقدمه]

تحقیق و پژوهش پایه و اساس حرکت رو به جلو و ترسیم افق‌های روشن است. نیاز به پژوهش در بخش میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری امری بدیهی است که به ماهیت همگام بنیادین و توسعه‌ای آن مربوط است. اهمیت پژوهش و تحقیق در این حوزه باعث شده تا در هنگام تشکیل سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و ارتقای آن به سطح یک مرکز اجرایی و سیاستگذار، مجوزی برای تأسیس پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری صادر شود.

پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری علاوه بر وظایف حاکمیتی در حوزه میراث فرهنگی، مرکز تحقیق و توسعه فعالیت‌های پژوهشی در راستای تحقق اهداف وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور است. از آنجا که میراث فرهنگی از مهم‌ترین دارایی‌های هر کشور و نمادی از هویت و تمدن است و به دلیل غیرقابل جایگزین بودن در میان نسل‌ها از ارزش و احترام بسیاری برخوردار است و یکی از اساسی‌ترین ارکان تحکیم هویت، ایجاد خلاقیت و خودباوری ملی است. بنابراین پژوهش در زمینه‌های مختلف آن موجب روشن شدن ابهام‌های تاریخی، شناخت ارزش‌های حاصله از حیات طولانی جامعه در سرزمین‌ها و تسری ارزش‌های نهفته در میراث فرهنگی به زندگی امروزی جامعه می‌شود.

پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری به‌عنوان نهادی دولتی و حاکمیتی در حوزه میراث فرهنگی و گردشگری بازوی پژوهشی و کانون پژوهش و تفکر علمی وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ظرفیت ایفای نقش دارد. لذا دارای سه هویت متمایز در حوزه‌های میراث فرهنگی، هنرهای سنتی و گردشگری و به‌عنوان نهاد علمی و پژوهشی در این سه حوزه است. ضمناً به‌عنوان نهاد تخصصی و دانشی (خدمات تخصصی، مشاوره، ارزیابی و...) نیز شناخته می‌شود که در قبال ذی‌نفعان بخشی و فرابخشی، در سطح ملی و بین‌المللی دارای نقش است.^۱ لذا نهادهای توسعه‌ای و وزارتخانه‌ها، شهرداری‌ها، نهادهای تخصصی بین‌المللی و ذی‌نفعانی از این دست به‌عنوان مخاطبان پژوهشگاه این نهاد را مرکز تخصصی و دانشی دانسته که می‌توانند از خدمات تخصصی و مشاوره‌ای آن استفاده می‌کنند.

۱. مطابق بند «۴» ماده (۲) و بند «۲» ماده (۱) اساسنامه پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری مصوب ۱۳۹۴.

[اهداف و وظایف پژوهشگاه]

- جامع، اقوام و دوره‌های تاریخی کند،
- ۲** اجرای طرح‌های پژوهشی، کاربردی و توسعه‌ای به منظور تحقق اهداف پژوهشگاه،
- ۳** فراهم آوردن امکانات لازم و متناسب با فعالیت‌های پژوهشی مرتبط،
- ۴** همکاری پژوهشی با دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی داخل و خارج کشور به منظور ارتقای کیفیت فعالیت‌های پژوهشی در زمینه میراث فرهنگی و گردشگری با رعایت قوانین و مقررات مربوط،
- ۵** ارائه خدمات مشاوره‌ای به اشخاص حقیقی و حقوقی براساس نتایج فعالیت‌های علمی و پژوهشی انجام شده در پژوهشگاه،
- ۶** انتشار مجله، کتاب علمی، جزوه آموزشی، تولید نرم‌افزار و برنامه‌های رایانه‌ای متناسب با اهداف پژوهشگاه طبق ضوابط و مقررات مربوط،
- ۷** برگزاری همایش‌های علمی و ارائه دستاوردهای پژوهشی در قالب کارگاه‌های آموزشی با رعایت ضوابط و مقررات مربوط.

پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری به استناد مجوز ۲۲/۶۵۰۳ شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم تحقیقات و فناوری در ۱۳۸۳/۸/۲۰ و ابسته به وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کسب مجوز کرد. اساسنامه این مرکز در سال ۱۳۸۴ به تصویب شورای مذکور رسید و در آخرین اصلاحیه در سال ۱۳۹۴ به تصویب هیئت امنا رسید. اهداف این پژوهشگاه براساس ماده یک اساسنامه به پژوهش‌های مرتبط با شناخت سیر تکوین تاریخی و تحولات فرهنگ ایران زمین، گسترش پژوهش‌های میراث فرهنگی و گردشگری به منظور کمک به وفاق ملی و تفاهم بین ملت‌ها و صلح و آسایش جهانی و ایجاد زمینه مناسب برای ارتقای فعالیت‌های پژوهشی و توسعه فناوری و نوآوری در زمینه میراث فرهنگی و گردشگری تمرکز دارد. وظایف و اختیارات پژوهشگاه نیز براساس ماده دو اساسنامه به شرح ذیل است:

۱ بررسی و شناسایی نیازهای پژوهشی در زمینه شناخت آثار ارزشمند فرهنگی تاریخی ایران در جهان شامل آثار مادی (منقول و غیرمنقول) و غیرمادی که به نحوی دلالت بر هویت فرهنگی تاریخی

[تغییرات پژوهشگاه از انقلاب اسلامی تا کنون]

در این دوره تلاش‌هایی برای شناسایی و ثبت بناهای تاریخی و برنامه‌ریزی و حفاظت از آن صورت گرفت اما این تلاش‌ها نتوانست حفاظت از مراکز و بافت‌های تاریخی شهرها را به درجه مطلوب و مؤثری ارتقا دهد. پس از این در سال ۱۳۷۵ شورای گسترش آموزش عالی، اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور که زیر نظر «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی» فعالیت می‌کرد را به‌عنوان یک پژوهشگاه تصویب کرد. تبدیل شدن به پژوهشگاه موجب شد تا سختی جذب نیروی جدید به بدنه سازمان با استفاده از الگوی جذب هیئت علمی ساده شود.^۱

خروج سازمان میراث فرهنگی (با عنوان کلی پژوهشگاه) از ذیل «وزارت فرهنگ و ارشاد» و ادغام آن با «سازمان ایرانگردی و جهانگردی» موجب شد تا جنبه توسعه‌ای این سازمان تقویت شود، لذا جایگاه آن به‌عنوان نهادی توسعه‌ای در برنامه‌های توسعه مستحکم شد. گرچه سازمان میراث فرهنگی کشور به‌خودی‌خود با توجه به وظایف سنگینی که برعهده داشت می‌توانست به‌عنوان نهادی مستقل و غیروابسته فعالیت کند ولی دو قطب فرهنگی -

پس از انقلاب اسلامی و در سال ۱۳۵۸ «وزارت فرهنگ و آموزش عالی» تشکیل شد و «سازمان ملی حفاظت آثار باستانی» ذیل این وزارتخانه قرار گرفت. در ادامه به موجب مصوبه ۱۳۶۰/۸/۲۷ هیئت وزیران واحدهای فرهنگی و استانی مرتبط با امور میراث فرهنگی از این وزارت جدا و در «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی» ادغام شدند. تا زمان تشکیل «سازمان میراث فرهنگی» در سال ۱۳۶۴ عملاً دو وزارتخانه «فرهنگ و آموزش عالی» و «فرهنگ و ارشاد اسلامی»، هم‌زمان متولی امور مربوط به میراث فرهنگی بودند. در سال ۱۳۶۴ دستگاه‌های اجرایی و پژوهشی متولی امور میراث فرهنگی که شامل ۱۱ اداره کل و ادارات استانی در سه وزارتخانه بودند در «سازمان میراث فرهنگی» و ابسته به «وزارت فرهنگ و آموزش عالی» ادغام شدند. با تصویب قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی در سال ۱۳۶۷ اهداف و وظایف سازمان قانوناً تعیین و فعالیت‌های مربوط به میراث فرهنگی از انسجام لازم برخوردار شد. شکل‌گیری سازمان میراث فرهنگی را می‌توان گامی مهم در جهت تخصصی‌سازی مدیریت و حفاظت بناها و بافت‌های تاریخی فرهنگی ایران دانست.

۱. دو نگاه نسبت به نیت اصلی برای تغییر وضعیت سازمان به پژوهشگاه توسط اظهار نظرکنندگان نقل شده است. برخی معتقدند تقویت وضعیت فنی و تخصصی برای جذب نیروی جوان و نخبه در قالب هیئت علمی یکی از انگیزه‌های این تغییر بوده است. برخی دیگر بهره‌برداری از ظرفیت‌ها و فرصت‌های مالی فعالیت در قالب پژوهشگاه را محرک این تغییر دانسته‌اند. آنچه به‌عنوان پیامد ملموس این تصمیم مشهود است، موجی از جذب اعضای هیئت علمی در این سازمان است که بدنه علمی و پژوهشی ارزشمندی برای حوزه‌های مختلف میراث فرهنگی ایجاد کرد.

صنعت گردشگری، سازمان صنایع دستی کشور نیز به این ساز و کار اضافه شد. با تصویب شورای عالی اداری در مورخ ۱۳۸۵/۱/۱۶ به منظور تقویت و توسعه صنایع دستی کشور و ایجاد هماهنگی با سیاست‌های توسعه صنعت گردشگری، سازمان صنایع دستی ایران با تمام وظایف، اختیارات، مسئولیت‌های قانونی، دارایی‌ها، تعهدات، اعتبارات، امکانات و نیروی انسانی از وزارت صنایع و معادن منتزع و در سازمان میراث فرهنگی و گردشگری ادغام شد که این موضوع موجب شکل‌گیری «سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی» شد. در تاریخ ۱۳۹۶/۱/۲۹ طرح تشکیل «وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی» در مجلس شورای اسلامی اعلام وصول شد که هدف آن تغییر ساختار «سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری» و در راستای نظارت پذیر شدن عملکرد این نهاد در مقابل مجلس شورای اسلامی و همچنین اجرای حاکمیت قانون به نحو مناسب بود. این مهم در جلسه علنی مورخ ۱۳۹۷/۵/۱۰ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. در همه دوران تغییرات ساختاری و سیاسی شرح داده شده، پژوهشگاه به‌عنوانی بخشی از ساختار داری نقش و جایگاه بود.^۲

فلسفه شکل‌گیری پژوهشگاه مبتنی بر نیازهای میراث فرهنگی بود که باضمیمه شدن حوزه‌های گردشگری و هنرهای سنتی (صنایع دستی)، این پژوهشگاه از هدف اولیه خود فاصله گرفته است. همچنین تغییرات فضایی و مکانی پژوهشگاه که موجب کوچک شدن و محدود شدن حوزه فعالیت پژوهشگاه‌ها شد، این مرکز را در موقعیت حفظ وضع موجود، به‌جای توسعه و تحقیق مستمر قرار داده است. گفتنی است یکی از آسیب‌هایی که حوزه میراث فرهنگی را تحت تأثیر قرار داده است، به کارگیری مدیران غیرمتخصص و با اداری در این حوزه است. این موضوع در کنار آفت‌ها و آسیب‌های طبیعی و بالقوه‌ای که به دلیل تصمیمات غیرفنی به همراه دارد، به ضعف در اثرگذاری برای توجیه خواسته‌های میراثی در تعامل با سایر دستگاه‌های اجرایی می‌انجامد. نمود عینی این موضوع خود را در ناتوانی پژوهشگاه برای چانه‌زنی و جذب اعتبارات لازم نمایان می‌کند که در صورت وجود مدیران تخصصی احتمال قوت گرفتن دغدغه‌های فنی و توانایی استدلال مدیران ارشد را بالا می‌برد.^۴

زیست محیطی (ترغیب‌کننده ادغام با سازمان حفاظت محیط زیست)^۱ و اقتصادی (ترغیب‌کننده ادغام با سازمان ایرانگردی و جهانگردی) جهت‌دهنده‌های اصلی برای شکل‌گیری ادغام بودند. از آنجاکه محور برنامه توسعه سوم کشور براساس نگرش‌های اقتصادی تدوین شد، ادغام سازمان میراث فرهنگی و سازمان ایرانگردی و جهانگردی جزء اهداف راهبردی آن قرار گرفت. لذا مشخص است که ادغام دو سازمان میراث فرهنگی و محیط زیست که ماهیتاً با تأکید بر حفاظت از دارایی‌های ارزشمند شکل گرفته بود، نمی‌توانست مطلوب برنامه توسعه باشد.^۲ بنابراین ابتدا موضوع ادغام دو سازمان میراث فرهنگی و ایرانگردی و جهانگردی با توجه به اهداف برنامه سوم توسعه مطرح شد و طی دو سال از برنامه سوم این مسئله بین «سازمان میراث فرهنگی کشور»، «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی»، «سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور»، کمیسیون‌های ویژه هیئت دولت و مجلس شورای اسلامی مورد بحث و بررسی قرار گرفت. نهایتاً قانون تشکیل «سازمان میراث فرهنگی و گردشگری» در تاریخ ۱۳۸۲/۱۱/۱۳ به تأیید شورای نگهبان رسید و اجرای آن به دولت ابلاغ شد. در ادامه برای الصاق هرچه بیشتر حوزه‌های فرهنگی به

چالش تحقیق و توسعه در میراث فرهنگی

یکی از چالش‌های مهم در حوزه میراث فرهنگی، متفاوت بودن ماهیت تحقیق و توسعه است. یعنی جایگاه تحقیق و توسعه در این حوزه را نمی‌توان از یکدیگر جداگانه دانست یا به زبان ساده‌تر، مفهوم تحقیق و توسعه آن گونه که در سایر حوزه‌ها مطرح است در حوزه میراث فرهنگی قابل طرح و تعریف نیست. میراث فرهنگی دارای سه مأموریت اصلی حفاظت، پژوهش و معرفی است که نمی‌توان این سه را از یکدیگر مستقل دانست. به بیانی هر سه مأموریت مورد بحث، خصوصیات یکپارچه و مترادفی هستند که نمی‌توان از یکدیگر به‌صورت جداگانه و مستقل درک شوند. پژوهش و اکتشاف در میراث فرهنگی کاملاً با موضوع حفاظت و معرفی دستاوردهای آن در یک جایگاه قرار دارد. جدا شدن پژوهشگاه میراث فرهنگی از بدنه اجرایی سازمان سابق یا وزار تخانه فعلی به‌مثابه جدا کردن مقوله‌هایی درهم‌آمیخته و نیازمند مرادفه مستمر از بدنه اجرایی است. بنابراین ادغام‌ها و جداسازی‌های ساختاری صورت گرفته در پژوهشگاه عملاً به کارایی این مرکز صدمه وارد کرد، چراکه پژوهشگاه کار کرد خود به‌عنوان عنصری چابک و در تعامل با سایر فعالیت‌های میراث فرهنگی را از دست داده است. ضمناً

۱. حفاظت محیط زیست به‌طور کلی با مقوله حفاظت از میراث فرهنگی متفاوت است و لفظ حفاظت و ارتباط آنها با یکدیگر قیاس مع‌الفارق است.

۲. اساساً ماهیت حفاظتی که حفاظت محیط زیست به آن مشغول است با ماهیت حفاظتی مربوط به میراث فرهنگ دارای تفاوت است. این استدلال که چون این دو سازمان در حال حفاظت از موضوعی حاکمیتی هستند، لذا بایستی ادغام شوند از آن جهت غیرقابل پذیرش است که سایر دستگاه‌های اجرایی مثل وزارت اطلاعات نیز از موضوعات حاکمیتی حفاظت می‌کنند. ولی این دلیل بر ادغام این وزارت با تشکیلات میراث فرهنگی نمی‌شود. هر چند در مورد ادغام موضوع‌های گردشگری با میراث فرهنگی نیز استدلال‌های دیگری وجود دارد و مخالفان بسیاری در این حوزه نیز وجود دارند که این ادغام را موجب تضعیف تمرکز تخصصی برای میراث فرهنگی و عدم توسعه‌یافتگی گردشگری دانسته‌اند.

۳. باید توجه شود که پژوهشگاه فعلی از نظر ماهیت اداری ادامه سازمان میراث فرهنگی دهه ۱۳۷۰ که به‌دلیل مصوبه شورای عالی اداری در ۱۳۷۵/۶/۱۰ کلیت سازمان میراث فرهنگی تبدیل به پژوهشگاه شده بود نیست. این پژوهشگاه در سال ۱۳۸۳ پس از تغییرات و ادغام‌های صورت گرفته با سازمان میراث فرهنگی تأسیس شده است.

۴. مبتنی بر مصاحبه با مدیر سابق سازمان میراث فرهنگی در تاریخ ۱۴۰۱/۳/۱۸.

[عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری نسبت به اسناد بالادستی]

با توجه به جایگاه حاکمیتی و با اهمیت پژوهشگاه در حوزه‌های میراث فرهنگی و گردشگری، لازم است تا عملکرد این نهاد نسبت به اسناد بالادستی فرهنگی مورد بررسی قرار گیرد. دو سند نقشه جامع علمی کشور و نقشه مهندسی فرهنگی دارای گزاره‌های مرتبط با اساسنامه پژوهشگاه هستند که امکان ارزیابی عملکرد و ارائه ارزیابی را فراهم می‌کند. جدول ۱ نمایشی از این بررسی است.

جدول ۱. بررسی عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری نسبت به اسناد بالادستی^۱

ردیف	عنوان سند	موضوع	ارتباط با اساسنامه	عملکرد	ارزیابی ^۲
۱		راهبرد کلان ۸: تربیت و توانمندسازی سرمایه انسانی با تأکید بر پرورش انسان‌های متقی، کارآفرین، خودباور و خلاق، نوآور و توانا متناسب با ارزش‌های اسلامی و نیازهای جامعه.	۸، ۷، ۸، ۱۰ از ماده (۲) بندهای	به دلیل آنکه مرکز آموزش میراث فرهنگی به دلیل مصوبه شورای عالی اداری دیگر مجوز فعالیت ندارد ^۳ و همچنین پژوهشگاه به صورت مستقل در مباحث آموزشی ورود جدی نداشته است ^۴ ، دستاوردهای قابل توجهی در این موضوع قابل گزارش نیست. همچنین در بحث آموزش برای کارشناسان ادارات استانی و ستاد پژوهشگاه به صورت آموزش ضمن خدمت می‌تواند گام‌های مؤثری بردارد. ^۵	عدم تحقق
۲	نقشه جامع علمی کشور	راهبرد ۹ ملی از راهبرد کلان ۱۰: حمایت از توسعه آموزش و پژوهش‌های بنیادی و کاربردی در حوزه هنر متعدد.	۴ از ماده (۲) بند	اقدامات صورت گرفته در گروه مستقل هنرهای سنتی در مورد توسعه آموزش استاد شاکردی، طرح احیای هنرهای سنتی فراموش شده مثل مخمل هفت رنگ در دهه اخیر مصداق پژوهش‌های بنیادین و کاربردی هنر است. هر چند در مورد ادامه روند این گونه پژوهش‌ها با توجه به فقدان نظام برنامه‌محور اظهار نظر نمی‌توان کرد. ^۶ اما هنر متعدد اساساً دارای سرچشمه‌های دینی، انقلابی و دفاع مقدس دارد و این هنر برای تأمین سبک زندگی، با دین، اخلاق و سیاست در تعامل است ^۷ که با توجه به این تعریف راهبرد مذکور به دلیل نبود نشانه‌های تحقق کامل آن، در فرایند در نظر گرفته می‌شود.	در فرایند
۳	نقشه مهندسی فرهنگی	اهداف کلان فرهنگی: ۳: تعمیق خودباوری ملی و پاسداشت میراث‌های ارزشمند ایرانی-اسلامی و توسعه و ترویج زبان و ادبیات فارسی	۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴ از ماده (۲) بند	با توجه به جریان بودن سه اطلس باستان‌شناسی، زبان و گویش و مردم‌شناسی در پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری بسترهای لازم این هدف مهیاست. هر چند تکمیل اطلس‌های مذکور نیازمند بودجه، پیگیری فرایند مستمر و استفاده از تجهیزات نوین دارد که در مورد آن آسیب‌هایی گزارش شده است. ^۸	در فرایند
		راهبرد ملی ۹ از راهبرد کلان ۲: ارتقای جایگاه و گسترش زبان و ادبیات فارسی با توجه به زبان‌های محلی و قومی.	۱ از ماده (۲) بند	بررسی طرح‌های موظفی از سال ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۱ پژوهشکده زبان و گویش نشان می‌دهد که تنها دو استان سیستان و بلوچستان و کرمان عناوین مطالعاتی زبان‌های در خطر داشته‌اند (معادل ۲۸ درصد از کل مطالعات این حوزه) ^۹ . در حالی که در گستره استانی و تنوع زبان‌های محلی در معرض خطر فراموشی، پوشش مناسبی صورت نگرفته است. همچنین از پژوهشگاه انتظار می‌رود در مورد تهیه پرونده‌های جهانی برای ثبت میراث ناملموس زبان و ادبیات فارسی اقدام‌هایی صورت دهد که متأسفانه در این حوزه نیز کارکرد مطلوبی گزارش نشده است.	در فرایند

۱. واژگان به کار گرفته شده در این ارزیابی شامل این موارد است:

- عدم تحقق: موضوع مورد نظر به طور قاطع محقق نشده است و مدتی در راستای تأیید اقدام مؤثر در باره آن وجود ندارد.
- در فرایند: هر چند موضوع مورد بررسی به طور کامل محقق نشده اما در راستای آن اقدام‌هایی صورت گرفته است.
- محقق شده مشروط: هر چند اقدام‌های قابل توجهی در مورد موضوع مشاهده شده است اما به دلیل عدم استمرار یا عدم دستیابی به نتیجه مدنظر یا مشروط شدن نتیجه مطلوب به اقدام‌های دیگر، تحقق آن مشروط در نظر گرفته می‌شود.
- در سال ۱۳۶۸ سازمان میراث فرهنگی، با مجوز وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وقت اقدام به تأسیس مرکز آموزش عالی میراث فرهنگی برای تربیت نیروی انسانی متخصص کرد که شامل رشته‌های مرتبط با میراث فرهنگی شامل هنرهای سنتی، موزه‌داری، مردم‌شناسی، باستان‌شناسی، مرمت آثار تاریخی، مرمت بناهای تاریخی، راهنمای موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی بود. که به واسطه تصویب نامه مصوب جلسه مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۰۲ شورای عالی اداری در خصوص «تعیین تکلیف مؤسسات آموزشی و پژوهشی دستگاه‌های اجرایی و چگونگی تأمین نیازهای آموزشی مهارتی کارکنان دستگاه‌های یادشده»، با شماره ۱۶۸۲۴۸۸ مورخ ۱۳۹۶/۱۱/۱۷ که توسط رئیس‌جمهور (رئیس شورای عالی اداری) ابلاغ شد، مراکز مجری آموزش‌های علمی- کاربردی دولتی دستگاه‌های اجرایی، مجاز به پذیرش دانشجوی جدید در هیچ‌یک از رشته‌های آموزش عالی مقطع دار منجر به مدرک تحصیلی از جمله دوره‌های پودمانی نمی‌باشند. بنابراین این مرکز تخصصی دیگر به فعالیت خود ادامه نداد.
- در مقاله پژوهشی غلامرضا جلالی با عنوان هنر متعدد، سبک زندگی اسلامی در اندیشه رهبری، از نشریه پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی در دوره ۳۱ شماره ۱۷۴ دی ماه ۱۳۹۳ ص ۱۹۵-۱۳۵ مراجعه شود.
- مبیتی بر جلسه کارشناسی با مدیران سابق پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در تاریخ ۱۳ تیرماه ۱۴۰۱.
- تدوین واژه‌نامه گویش شه‌میرزادی در سال ۱۳۹۲، واژه‌نامه گویش مشهدی ۱۳۹۶، گردآوری نمونه‌هایی از صورت‌های روایی در گفتار مردم شهر قزوین ۱۳۹۷، بررسی نظام آوایی، ساخت واژه و نحوه گویش آبادی‌های اطراف بیرجند ۱۳۹۸، شناسایی و مستندسازی زبان‌های در خطر ایران (استان‌های سیستان و بلوچستان) ۱۳۹۸، شناسایی و مستندسازی زبان‌های در خطر ایران (استان‌های سیستان و بلوچستان و کرمان) ۱۳۹۸، تدوین اطلس زبانی استان سیستان و بلوچستان (شهرستان چابهار، خاش، زابل، زاهدان و سراوان) ۱۴۰۰.

ارزیابی	عملکرد	ارتباط با اساسنامه	موضوع	عنوان سند	ردیف
در فرایند	فعالیت‌های پژوهشگاه - و به‌طور خاص پژوهشگاه مردم‌شناسی- در این مورد متمرکز بر فعالیت‌های ترویجی است و در مواردی با تاکید بر اقدامات مشترک بین المللی ^۱ و دغدغه‌های کاربردی ملی ^۲ صورت گرفته است. به‌نظر می‌رسد انجام پژوهش‌های میدانی مردم‌شناسی، با تاکید بر مستندسازی زندگی مادی و معنوی جوامع دست‌نخورده‌تر از جمله زمینه‌هایی است که بایستی توسط پژوهشگاه مردم‌شناسی بیشتر مورد توجه قرار گیرد. بررسی طرح‌های موظفی پژوهشگاه از سال ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که مطالعات مردم‌شناسی با تاکید بر فرهنگ قومی و مباحث بومی صورت گرفته است. ^۳ اما از آنجا که راهبردها و اقدامات مذکور تحقق موارد مهمی مثل تقویت تعامل فرهنگی قومی با تاکید بر وحدت ملی یا توجه به شخصیت‌های فرهنگی و دینی حوزه تمدن اسلامی- ایرانی را مد نظر قرار داده است و نتیجه‌محور است، اقدامات گزارش شده از پژوهشگاه‌های مذکور سندی در راستای تحقق این موارد در اختیار قرار نداد. بنابراین ارزیابی این بخش «در فرایند» در نظر گرفته می‌شود.	بند ۱۱ «ارتباط با اساسنامه» (۳)	راهبرد ملی ۱۰ از راهبرد کلان ۲: بازشناسی، حفظ و ترویج میراث تمدنی و سنن ملی و قومی و تقویت تعامل فرهنگ‌های قومی با محوریت فرهنگ اسلامی- ایرانی و حفظ وحدت ملی. اقدام ملی ۱۷: حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، میراث فرهنگی و تولیدات هنری و ادبی اقوام ایرانی حول ارزش‌های اسلامی- ایرانی به‌ویژه در مناطق مرزی مبتنی بر آمایش سرزمینی، تدوین فرهنگ و تاریخ اقوام ایرانی با تاکید بر وحدت ملی و شخصیت‌های فرهنگی و دینی در حوزه تمدن اسلامی- ایرانی.		۴
محقق شده و مشروط	در خصوص دفاع مقدس پژوهشگاه و پژوهشگاه‌های آن می‌بایست به تولید محتوا و پژوهش مردم‌شناسی جنگ، مرمت اشیای موزه‌های جنگ و مشاوره باستان‌شناسی معاصر مشغول شوند. در حوزه تولید محتوا و پژوهش دفاع مقدس می‌توان به انتشار کتاب تخصصی در موضوع مردم‌شناسی جنگ تحمیلی ^۴ ، تعریف طرح پژوهشی، برگزاری یک همایش میراث دفاعی ایران با همکاری بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس ^۵ و متعاقباً تشکیل پایگاه پژوهشی دفاع مقدس اشاره کرد. اما تقاضا و اقدام عملیاتی در مورد مرمت اشیای موزه‌های جنگ و مشاوره‌های باستان‌شناسی دفاع مقدس به شکل مؤثری وجود ندارد و در این مورد پژوهشگاه نیز اقدام پژوهشی مستمر و مؤثری صورت نداد است.	بند ۱۱ «ارتباط با اساسنامه» (۲)	راهبرد ملی ۲ از راهبرد کلان: توسعه و حمایت از آفرینش آثار و محصولات فرهنگی و منابع هنری بومی و ملی برای تبیین و ترویج ارزش‌های اسلامی- ایرانی و دفاع مقدس.		۵
در فرایند	طرح ملی اطلس زبانی ایران که پس از انقلاب اسلامی متوقف شده بود در دهه ۱۳۸۰ احیا شد و فاز جدید مستندسازی، بررسی و ترسیم نقشه زبانی آن از سال ۱۳۹۴ فعال شد. ^۶ نتیجه این بخش از مستندسازی انتشار مجموعه مقالات گروه زبان و گویش رایج، پژوهشگاه زبان‌شناسی، کتیبه‌ها و متون در قالب کتابی در پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در سال ۱۳۹۴ است. همچنین در سال‌های اخیر در مورد زبان‌های در خطر استان‌های سیستان و بلوچستان و آذربایجان غربی اقدام‌هایی در حال انجام است. ^۸	بند ۱۱ «ارتباط با اساسنامه» (۲)	راهبرد ملی ۶ از راهبرد کلان ۱۱: گسترش خط، زبان و ادبیات فارسی.		۶

۱. مثل برگزاری ده‌ها همایش و نشست علمی با موضوع‌های مرتبط با سنت‌های ایرانی از جمله برپایی چهارمین همایش نوروز، برگزاری اولین و دومین همایش یلدا؛ برگزاری همایش فرهنگ عاشورا، برگزاری اولین همایش رمضان.
۲. همکاری در ثبت جهانی اثر میراث ناملموس با عنوان نوروز و ثبت جهانی دو تار، همچنین همکاری مؤثر در پرونده‌های در حال بررسی مهرگان به‌صورت مشترک با تاجیکستان، سده مشترک با تاجیکستان و زیارت رضوی در یونسکو.
۳. مثل انجام پژوهش‌های کاربردی در زمینه میراث آب.
۴. از موارد گزارش شده می‌توان به طرح حافظه قومی و راه‌های دریایی ایران: افسانه‌ها و روایت‌های دریا در خلیج فارس (جزیره قشم) سال ۱۳۹۳، راه‌های فرهنگی ایران: حافظه قومی و راه‌های دریایی در حوزه فرهنگی خلیج فارس، قشم ۱۳۹۴، مردم‌شناسی تصویری و تفسیری جنگ، نمونه موردی شهرستان سرپل ذهاب و قصر شیرین ۱۳۹۵، مردم‌نگاری غذا در استان مازندران و بارگذاری اطلاعات در اطلس ۱۳۹۸، مردم‌نگاری اطلس غذای آیینی در استان فارس و بارگذاری اطلاعات در اطلس ۱۳۹۸، مردم‌شناسی غذا در فرهنگ ترکمن، مطالعه موردی: گنبد کاووس ۱۳۹۸، اشاره کرد.
۵. کتاب «مردم‌شناسی روایت‌های زنانه از دوران دفاع مقدس» در سال ۱۳۹۶ تألیف مینو سلیمی از انتشارات پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری منتشر شد.
۶. کد خبر ۸۱۶۶۷۱۲۷ خبرگزاری جمهوری اسلامی در تاریخ ۱۰ تیر ماه ۱۳۹۴.
۷. مبتنی بر اظهار نظر یکی از اعضای هیئت علمی پژوهشگاه زبان‌شناسی کتیبه‌ها و متون پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در تاریخ ۲۰ شهریور ۱۴۰۱.
۸. شناسایی و مستندسازی زبان‌های در خطر ایران (استان‌های سیستان و بلوچستان) ۱۳۹۸، شناسایی و مستندسازی زبان‌های در خطر ایران (استان‌های سیستان و بلوچستان و کرمان) ۱۳۹۸، تدوین اطلس زبانی استان سیستان و بلوچستان (شهرستان چابهار، خاش، زایل، زاهدان و سراوان) ۱۴۰۰.

ملاحظات مربوط به زمان بر بودن و وابستگی به بودجه بالا- به علت توقف پروژه‌ها در طول زمان، عدم استفاده از رویه فنی ثابت در دوره‌های مختلف تولید محتوا و همچنین عدم بهره‌برداری از تکنولوژی‌های به‌روز برای سرعت بخشیدن به فعالیت‌های اجرایی است. حدود ۱۴ درصد دیگر از اهداف به صورت مشروط محقق شده است^۲ که به‌طور نمونه می‌توان به مطالعات حول دفاع مقدس اشاره کرد. هر چند در این باره برگزاری نشست‌ها، انتشار کتاب و تعریف طرح گزارش شده است اما ظرفیت‌های قابل استفاده برای مرمت و احیای اشیای موزه‌ای مرتبط با دفاع مقدس و جنگ تحمیلی به کار گرفته نشده است.^۳

از مجموع اهداف تعریف شده در اسناد بالادستی، یک مورد عدم تحقق (حدود ۱۴ درصد)، پنج مورد در فرایند^۱ (حدود ۷۲ درصد) و یک مورد محقق شده مشروط (حدود ۱۴ درصد) گزارش شده است. به دلیل عدم تمرکز منابع، فقدان برنامه‌محوری و سلیقه‌های مدیریتی متفاوت، بخش مهمی از اقدام‌های پژوهشگاه در فرایند باقی مانده است. گفتنی است مهم‌ترین محصولات قابل تولید پژوهشگاه به‌عنوان نقشه و اطلس ملی در حوزه‌های باستان‌شناسی، زبان و گویش و مردم‌شناسی که در جایگاه «در فرایند» قرار گرفته است، باید با سازوکاری منسجم و برنامه‌محور به نتیجه برسد، چراکه سند بالادستی سایر اقدام‌های توسعه در کشور خواهد بود. عدم توفیق در ارائه کامل و جامع این اسناد- به‌غیر از

[مناسبات پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری نسبت به نهادهای دیگر]

با توجه به کارکردهای مطرح شده برای پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، نهادها و دستگاه‌هایی مثل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، واحدهای استانی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، موزه‌ها، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و نهادهای توسعه‌ای در تعامل و ارتباط با این مرکز می‌باشند. بررسی این رابطه به شرح جدول ذیل است:

جدول ۲. تعامل پژوهشگاه با نهادها و سازمان‌ها

ارزیابی	وضعیت	نوع ارتباط	عنوان نهاد یا سازمان	ردیف
جزیره‌ای***	این وزارت نهادی حاکمیتی، نظارتی و تحقیقاتی در زمینه‌های مربوط به آثار تاریخی و باستانی، صنایع دستی و گردشگری است. پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری با هدف اصلی تأمین نیازهای پژوهشی وزارت (سازمان) میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری ایجاد شده اما در حال حاضر به دلیل تغییرات ساختاری و اداری از آن فاصله گرفته است و اساساً بر مبنای فلسفه تشکیل، اداره نمی‌شود. همچنین عدم ارتباطات دوجانبه و شناخت ظرفیت‌های این پژوهشگاه، تعاملات پژوهشی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و پژوهشگاه را در سطح غیرمطلوبی قرار داده است.**	پژوهشگاه تابعه وزارت است	وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	۱
ارتباط محدود و ناچیز	شاخه‌های استانی وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به‌منزله نمایندگان وزارت در هر استان می‌باشند. ظرفیت‌های استانی متنوع موجب شده تا اهمیت تعامل با شاخه‌های استانی وزارت دارای اهمیت شوند. تعامل پژوهشگاه با این واحدها در مواردی محدود مثل انجام پروژه‌های مشترک، ارائه خدمات مشاوره‌ای و ارائه خدمات آزمایشگاهی تعریف شده است. یکی از دلایل محدودیت ارتباط با شاخه‌های استانی وزارت، مربوط به عدم پایگاه واسط برای برقراری ارتباط بین پژوهشگاه با واحدهای استانی است؛ این موضوع در عدم نظارت پژوهشگاه یا تعامل پژوهشگاه با فعالیت‌های پژوهشی استانی نقش داشته است و از آن به‌عنوان یکی از مسائل مرتبط با ساختار و تشکیلات این نهاد یاد می‌شود.	مشورتی و همکار	شاخه‌های استانی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی (ادارات کل)	۲
ارتباط مؤثر در شهر تهران	به دلیل وجود ظرفیت‌های مشاوره‌ای، تجهیزات آزمایشگاهی مناسب و نیازهای پژوهشی پژوهشگاه در کنار نیازهای عملیاتی موزه‌ها، موزه‌ها و پژوهشگاه همکاران مکمل و راهبردی به حساب می‌آیند. در حال حاضر صرفاً ارتباط با موزه‌های شهر تهران در حد رضایت‌بخش و دوطرفه‌ای توصیف می‌شود و رابطه با موزه‌های استانی به توجه بیشتر نیازمند است.	مشورتی و همکار	موزه‌ها	۳

۱. در فرایند قرار داشتن به معنای ناتمام بودن در عین رخداد مجموعه اقدام‌هایی در جهت آن است.

۲. مشروط بودن به معنای دستیابی به نتایجی است که به توسعه و استمرار نیاز دارد اما با بررسی نتایج به دست آمده تا به حال می‌توان نتایج به دست آمده را مطلوب ارزیابی کرد.

۳. در حال حاضر بخش مهمی از سازه‌های دست‌ساز دفاع مقدس مثل بیمارستان‌های صحرائی یا پل‌های معلق که با توجه به شرایط و امکانات موجود برای نیاز جنگی ساخته و مورد استفاده قرار گرفته بود و به‌عنوان میراث فرهنگی دفاع مقدس نیازمند صیانت و حفاظت است، مورد توجه قرار نگرفته است و در میان گزارش عملکردهای پژوهشگاه نیز در این باره مستندی یافت نشد.

ردیف	عنوان نهاد یا سازمان	نوع ارتباط	وضعیت	ارزیابی
۴	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	پیروی پژوهشگاه از آیین‌نامه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	به دلیل اینکه پژوهشگاه‌ها زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری هستند، پیروی از آیین‌نامه‌های این وزارت برای آنها الزام‌آور است.	ارتباط از بالا به پایین
۵	دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی	همکاران بالقوه	ارتباطات بین دانشگاه‌ها و پژوهشگاه با پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری به طور بالقوه‌ای قابل‌تعریف است. نبود نظامی برنامه‌محور و سیستماتیک بین این نهادها موجب شده تا شاکله این تعاملات به خوبی صورت‌بندی نشود. بنابراین در حال حاضر ارتباطات فردی به جای برنامه‌های تعریف شده سازمانی، تعیین‌کننده کمیت و کیفیت این همکاری‌هاست.	ارتباط مبتنی بر فرد
۶	نهادهای توسعه‌ای (وزارت نیرو، راه و شهرسازی و ...)	الزام نهادهای توسعه‌ای به همکاری	به دلیل مجوز حاکمیتی تعلق گرفته به پژوهشگاه باستان‌شناسی در مورد مجوز کاوش و همچنین ظرفیت تعریف شده در جزء ۱ از ماده (۱۰۰) برنامه ششم توسعه (که بلا تکلیف مانده) نهادهای مذکور درخواست‌هایی در قالب پروژه‌های نجات‌بخشی و پیوست‌های میراثی تعریف می‌نمایند که از سوی پژوهشگاه انجام می‌شود.***	ارتباط نهادهای توسعه مبتنی بر الزام

* مبتنی بر جلسه کارشناسی با مدیران سابق پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در تاریخ ۳۱ تیرماه ۱۰۴۱.

** مبتنی بر مصاحبه انجام شده با رئیس وقت پژوهشگاه در تاریخ ۸۲ تیرماه ۱۰۴۱ در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

*** در گزارش ۴۲۱ اقدام دی‌ماه ۱۰۴۱ در مورد عملکرد یک‌ساله وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی این وزارت مدعی تغییر رویکرد پژوهشگاه از پژوهش‌های بنیادین به مطالعات و پژوهش‌های کاربردی مرتبط با مأموریت‌های وزارت است که در صورت تحقق، موجب بهبود رابطه این دو دستگاه خواهد شد.

**** براساس جزء «۱» از ماده (۰۰۱) قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، فرهنگی و سیاسی کشور ارائه مجوزهای لازم برای انجام هرگونه عملیات عمرانی توسط دستگاه‌های ذی‌ربط، منوط به تهیه پیوست تخصصی میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی می‌باشد. یکی از نهادهای متولی در تهیه پیوست فرهنگی و ارائه مجوز، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری می‌باشد. این مهم پس از انجام مطالعات میدانی در حوزه میراث فرهنگی با صدور مجوز ممکن می‌شود. لذا نهادهای توسعه‌ای (وزارت نیرو و وزارت راه و شهرسازی، شهرداری‌ها و ...) به صورت پیش‌فرض در تعامل دائمی با پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری تنظیم‌گری شده‌اند. لازم به ذکر است مطابق مصوبه ماده واحده دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۰۰۴۱/۴/۲۱ با عنوان تجمیع و یکپارچه‌سازی اجرای پیوست‌های حوزه فرهنگ در طرح‌ها و برنامه‌های مهم و کلان، به دلیل رفع همپوشانی و کاهش تکالیف موازی دستگاه‌ها، تدوین پیوست‌های فرهنگی، اجتماعی، خانواده، میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در پیوست واحدی با عنوان پیوست فرهنگی و اجتماعی تجمیع گردید. وضعیت آیین‌نامه اجرایی این ماده‌واحد همچنان نامشخص است و در مورد عملیاتی شدن این تکلیف برنامه ششم توسعه کشور اظهار نظر دقیقی نمی‌توان نمود. لذا هر چند رابطه بین پژوهشگاه با نهادهای توسعه به واسطه برنامه ششم توسعه مشخص شده اما به لحاظ اجرایی اقدام مؤثری در این باره صورت نگرفته است.

نیست و در بسیاری از موارد (مثل انجام پروژه‌های مشترک، ارائه خدمات مشاوره‌ای و ارائه خدمات آزمایشگاهی) به صورت مزایده‌ای یا استانی صورت می‌گیرد.^۲

تعامل با دانشگاه‌ها و نهادهای پژوهشی نیز ماهیتاً از نوع هم‌افزا و استفاده از ظرفیت‌های بالقوه نیست و عموماً مبتنی بر فردمحوری و تعاملات شخصی صورت گرفته است. بنابراین به نظر می‌رسد ارتباط پژوهشگاه با نهادهای ذی‌ربط مطلوب نیست و در سطح محلی، وابسته به فرد و بر مبنای الزامات و اجبارهای قانون جاری است نه خلاقیت‌ها و مزیت‌های دو و چندجانبه.

بررسی ارتباطات بین پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری نشان می‌دهد که تنها دو رابطه با موزه‌ها و نهادهای توسعه‌ای دارای وضعیت مطلوبی است. ارتباط با موزه‌ها به سطح محلی و شهر تهران خلاصه شده است و دلیل عملکرد مطلوب آن نیاز دو طرف به خدمات و فعالیت‌های قابل استفاده است. نهادهای توسعه نیز به دلیل الزام قانونی و نیازهای اجرایی با این مرکز همکاری می‌کنند.

در حال حاضر به دلیل تغییرات حادث شده بر ساختار و تشکیلات پژوهشگاه در دهه‌های اخیر تعاملات پژوهشی با وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در سطح مطلوب ارزیابی نمی‌شود.^۱ این ارتباط در سطح استانی نیز با ادارات کل استانی وزارت مذکور برقرار

[تحلیل و بررسی وضعیت پژوهشگاه]

تعیین دسته‌بندی نقاط قوت و ضعف پژوهشگاه: دسته‌بندی نقاط قوت و ضعف پژوهشگاه با تأکید بر اساسنامه و عملکرد اجرایی این مرکز منتهی به استخراج جدول ۳ به شرح ذیل شد:

- هرچند در دولت سیزدهم در مورد بهره‌برداری از ظرفیت‌های پژوهشگاه تأکیدی صورت گرفته است اما به واسطه نبود بودجه کافی و استقرار سازوکارهای مزایده و مناقصه در مورد پروژه‌های پژوهشی، همچنان ارزیابی از کفایت این تعامل ممکن نیست.
- مبتنی بر مصاحبه انجام شده با رئیس وقت پژوهشگاه در تاریخ ۲۸ تیر ماه ۱۴۰۱ در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و مصاحبه انجام شده با معاونت پژوهشی پژوهشگاه در تاریخ ۳۰ مرداد ماه ۱۴۰۱ در پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.

جدول ۳. بررسی وضعیت پژوهشگاه با تطبیق بر اساسنامه

ردیف	وظایف محول شده براساس اساسنامه مصوب ۱۳۹۴	ارزیابی	توضیحات	جمع بندی
۱	بررسی و شناسایی نیازهای پژوهشی برای مطالعه و تحقیق در آثار باقی مانده از گذشتگان که مشتمل بر پژوهش در زمینه شناخت آثار ارزشمند فرهنگی، تاریخی و طبیعی ایران شامل میراث ملموس (منقول و غیرمنقول) و ناملموس که به نحوی دلالت بر هویت فرهنگی، تاریخی، طبیعی جوامع، اقوام و دوره‌های تاریخی ایران نماید.	عدم تحقق	به دلیل وجود نظام مسنجم نیازسنجی پژوهشی این وظیفه محقق نشده است. ^۱ چراکه اساساً مقوله‌ای به نام اولویت به صورت نظام مند، گزارش نشد و آنچه به عنوان اقدام مشاهده می‌شود براساس نظر شخصی مدیران در دوره‌های مختلف ^۲ یا تقاضای سایر دستگاه‌ها بر مبنای نیازهای عملی و خارج از برنامه (در حوزه نجات بخشی) تنظیم شده است. همچنین در مورد پراکنش پژوهش‌ها در سطح استان‌ها ^۳ و همچنین توزیع عناوین پژوهشی بین گروه‌های پژوهشی ^۴ ، الگوی مشخص و قابل استنادی مشاهده نشد.	عدم تحقق
۲	اجرای طرح‌های پژوهشی بنیادین، کاربردی و توسعه‌ای به منظور تحقق <u>اهداف پژوهشگاه</u>	طرح‌های پژوهشی بنیادین موجود است	به عنوان مثال: به دلیل مسئولیت حاکمیتی پژوهشگاه در استان شناسی در مورد مجوز کاوش و فعالیت‌های مستمر پژوهشگاه باستان شناسی در این حوزه.	تحقق (طرح‌های پژوهشی انجام شده که در راستای اهداف پژوهشگاه است، اما میزان محقق‌سازی اهداف مذکور غیرقابل ارزیابی است.)
	طرح‌های پژوهشی کاربردی موجود است	به عنوان مثال: به دلیل درخواست‌های سایر دستگاه‌ها در مورد پژوهش‌های نجات بخشی که همواره در جریان است.		
	طرح‌های پژوهشی توسعه‌ای موجود است	به عنوان مثال: به دلیل اقدامات گروه هنرهای سنتی در دهه اخیر برای بازسازی و احیای هنرهای سنتی فراموش شده مثل مخمل هفت رنگ و اینجا تحول و بهینه‌سازی روش و رویکرد تولید. ^۵		
۳	فراهم آوردن امکانات لازم و متناسب با فعالیت‌های پژوهشی و فناوری مرتبط	بخشی از عوامل عدم تحقق خارج از کنترل و اختیار است.	به دلیل مسائل بین‌المللی بخش مهمی از تجهیزات و امکانات آزمایشگاه‌ها غیرقابل تهیه یا بازسازی است. ^۶ هرچند در مورد بومی‌سازی و استفاده از شرکت‌های دانش بنیان داخلی برای برطرف‌سازی نیاز مذکور نیز اقدام مؤثری گزارش نشده است.	عدم تحقق
۴	همکاری پژوهشی و فناوری با دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی داخل و خارج از کشور به منظور ارتقای کیفیت فعالیت‌های پژوهشی در زمینه میراث فرهنگی و گردشگری در چارچوب سیاست‌های کلی نظام به نحوی که حجم فعالیت پژوهشی برون سپاری شده با رعایت ضوابط و مقررات در برگیرنده بخشی از فعالیت پژوهشی انجام شده در انجام پژوهشگاه باشد.	به صورت غیر نظام مند محقق شده است	ارتباط با دانشگاه و مراکز پژوهشی داخلی و خارجی به صورت فرد محور و مبتنی بر ارتباطات شخصی در جریان است. ^۸ بخش مهمی از گزارشات موجود، مربوط به تعداد توافقنامه‌های منعقد شده با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی صرفاً در قالب امضا باقی مانده است و به فعالیت خاصی منجر نشده است. هرچند در سال‌های اخیر درخواست‌های زیادی (و به طور خاص خارجی) در این حوزه وجود ندارد. ^۹ در مورد برون سپاری پژوهش‌ها رویکرد مثبت پژوهش در سامانه ستاد ^{۱۰} و ایجاد رقابت و مناقصه، به افت کیفیت پژوهش منتهی شده است. ^{۱۱} چراکه در این شیوه هر فرد با پایین‌ترین نرخ پیشنهادی امکان برنده شدن مناقصه را دارد و عملاً احتمال واگذاری پژوهش به افرادی با کیفیت پایین پژوهشی بدون توجه به رزومه یا سابقه حرفه‌ای ممکن می‌شود. ^{۱۲}	تحقق مشروط
۵	ارایه خدمات پژوهشی به اشخاص حقیقی و حقوقی بر اساس نتایج فعالیت‌های علمی و پژوهشی و فناوری انجام شده در پژوهشگاه	محقق نشده است	سازوکاری برای تولید و ترویج محتویات کاربردی و قابل استفاده برای اشخاص حقیقی و حقوقی گزارش نشده است. در این بخش انتظار می‌رود محتویات پژوهشی به عنوان داده‌های اولیه و خام، برای تولید محتویات تفسیری و تحلیلی‌تر با جهت‌گیری نسبت به نیازهای خارج پژوهشگاه به کار گرفته شود.	عدم تحقق

ردیف	وظایف محول شده بر اساس اساسنامه مصوب ۱۳۹۴	ارزیابی	توضیحات	جمع بندی
	انتشار مجله، کتاب، جزوه آموزشی، تولید نرم افزار و اطلس باستان‌شناسی، مردم‌شناسی، زبان و گویش و متناسب یا اهداف پژوهشگاه طبق ضوابط و مقررات مربوط	انتشار مجله و کتاب محقق شده است	گزارشات سالانه موجود است ^{۳۳}	تحقق (هرچند در مورد میزان برآورده سازی اهداف پژوهشگاه نمی‌توان اظهار نظر کرد)
۶		اطلس‌های تخصصی در فرایند است	اطلس‌های سه‌گانه (باستان‌شناسی ^{۱۵} ، زبان و گویش ^{۱۶} و مردم‌شناسی ^{۱۷}) با فراز و فرودهایی در طول زمان همچنان در فرایند تولید است اما نهایی نشده است.	عدم تحقق (در جریان است اما از آن جهت که دستیابی به اطلس‌های تخصصی مورد نظر است، عدم تحقق ارزیابی می‌شود)
۷	برگزاری همایش‌های علمی و ارائه دستاوردهای پژوهشی و فناوری در قالب کارگاه‌های آموزشی با رعایت ضوابط و مقررات مربوط	محقق شده است	با توجه به وضعیت بودجه‌ای پژوهشگاه و شرایط همه‌گیری کرونا، نشست‌های حضوری و مجازی در دوران مختلف صورت گرفته است. ^{۱۸} هرچند مبتنی بر معیارهای تعریف شده در سند راهبردی پژوهشگاه که برای هر سال تعداد مشخصی از همایش و کارگاه آموزشی را هدف‌گذاری نموده است، داده‌های آماری قابل استنادی - برای ارزیابی عملکرد - وجود ندارد ^{۱۹} اما از آنجاکه در این بخش صرفاً رعایت ضوابط و مقررات مدنظر قرار گرفته است، تحقق این هدف تأیید می‌شود.	تحقق
۸	برگزاری دوره‌های تخصصی کوتاه‌مدت و دوره‌های تحصیلی تکمیلی پژوهش محور در راستای اهداف پژوهشگاه با اخذ مجوز و طبق ضوابط و مقررات	از اولویت خارج است	به واسطه مصوبه شورای عالی اداری در سال ۱۳۹۶ در مورد تعیین تکلیف مؤسسات آموزشی و پژوهشی دستگاه‌های اجرایی و چگونگی تأمین نیازهای آموزشی مهارتی کارکنان دستگاه‌های یادشده، پژوهشگاه مجوز برگزاری چنین دوره‌هایی را ندارد.	حذف
۹	ارائه نتایج کسب شده در راستای تصمیم‌سازی مسئولان عالی‌رتبه کشور	تا حدودی محقق شده است	به دلیل عدم وجود رابطه دوسویه بین پژوهشگاه و وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، تعامل با دستگاه سیاستگذار به صورت جزیره‌ای است و این حوزه نیازمند تقویت و بهبود است. ^{۲۰} همچنین به دلیل انجام پروژه‌های نجات‌بخشی و الزام اعلام بازخورد در این باره به دستگاه‌های ذی‌ربط قابلیت تأیید وجود دارد.	تحقق
۱۰	مشارکت در تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور در زمینه میراث فرهنگی و گردشگری طبق ضوابط و مقررات	محقق شده بر اساس توانایی‌ها و علایق فردی / عدم مجوز برای تربیت مستقیم نیروی انسانی	تعامل با دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی بر اساس ارتباطات شخصی رخ می‌دهد و ارتباط نظام‌مندی در این حوزه گزارش نشده است. ^{۲۱} همچنین در این باره هیچ برنامه مدون و مشخصی برای تربیت نیروی انسانی متخصص خارج از پژوهشگاه مشاهده نشده است. اما از آنجاکه موضوع مشارکت در تربیت نیروی انسانی مطرح است و این فعل به صورت‌های مختلفی مثل برگزاری کارگاه و ... بدون نیاز به داشتن مجوز آموزشی قابل انجام است، پژوهشگاه در این راستا اقدامات قابل ذکر صورت داده است.	تحقق
۱۱	توسعه، ترویج و معرفی نتایج پژوهش‌های میراث فرهنگی، طبیعی و گردشگری به منظور هدایت و حفاظت مناسب از آنها	محقق شده است	با ارائه گزارش‌های دوره‌ای، انتشار کتاب، مقاله و برگزاری نشست‌های تخصصی در این حوزه فعالیت‌هایی صورت گرفته است.	تحقق
۱۲	حمایت از توسعه فناوری و نوآوری در زمینه پژوهش‌های مرتبط با میراث فرهنگی و گردشگری	میراث حمایت اطلاعاتی در دست نیست	هرچند اقدام عملیاتی صریحی گزارش نشده ^{۲۲} اما در مواردی مثل اطلاع‌رسانی و تأسیس مرکزی برای حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان، خلاق، کسب‌وکارهای نوپا، مرکز نوآوری پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری اقدام‌ها و اطلاع‌رسانی‌هایی صورت داده است. ^{۲۳}	تحقق

بدنه اجرایی و پژوهشی، پژوهشگاه را نسبت به صنایع دستی مسئول نمی‌دانند^۲ اما تولیدات مربوط به هنرهای سنتی نیز متناسب با موضوع‌های سایر معاونت‌ها - مثل میراث فرهنگی - مورد توجه نبوده است. چراکه تولیدات این گروه پژوهشی در حکم الگو برای جامعه صنایع دستی ایران است و از طرفی گروه هنرهای سنتی علاوه بر الگوسازی نسبت به پژوهش، احیا و معرفی هنرهای ملی (سنتی) می‌پردازد.^۳

بودجه و هزینه‌های پژوهشگاه

پژوهشگاه به صورت سالیانه و مستمر از ردیف بودجه دولتی برخوردار است که یک امتیاز محسوب می‌شود اما هر ساله این بودجه به دلیل عدم توجیه تصمیم‌گیران نسبت به ماهیت پژوهشگاه متناسب با اهداف و وظایف پژوهشگاه افزایش نیافته است. در عین حال اطمینان خاطر از وجود همین ردیف بودجه باعث شده پژوهشگاه انگیزه چندانی برای عقد قراردادهای پروژه‌ای با خارج پژوهشگاه نداشته باشند، چراکه در هر حال با اندکی نوسان اعتبارات هزینه‌ای (حقوق و مزایا) بدون توجه با سطح عملکردی آنها تخصیص می‌یابد. این در حالی است که یکی از روش‌های پویاسازی اعضای هیئت علمی در سایر کشورها، منوط کردن بخشی از حقوق آنها به ارتباط با صنعت و حل مسائل اجرایی است.^۴ جدول ۴ نشان از اعتبارات هزینه‌ای پژوهشگاه دارد.

از مجموع اهداف تعریف شده در اساسنامه هشت بند محقق (حدود ۵۳ درصد)، دو بند تحقق مشروط (۱۳ درصد) شده است که جمعاً معادل ۶۶ درصد است. همچنین چهار بند عدم تحقق (معادل ۲۷ درصد) و یک بند حذف شده است (معادل ۷ درصد). بنابراین حدود ۴۰ درصد از اهداف اساسنامه به شکل مشروط یا بدون عملکرد باقی مانده است که این موضوع ریشه در فقدان برنامه‌محوری، تأکید بر فردمحوری و سلیقه‌های مدیریتی، عدم الگوی مشخص در توزیع پژوهش در سطح استان و حوزه‌های پژوهشی و عدم ارتباط کارآمد با دستگاه اصلی سیاستگذار دارد. همچنین از آنجا که معیارهای ارزیابی اهداف منوط به تحقق قیود عملکردی مثل «دستیابی به هدایت و حفاظت» یا «حصول وفاق ملی و تفاهم بین‌المللی» دارد و برای این موارد نتایج و پیامدهایی گزارش نشده است، امکان ارزیابی و اظهار نظر در این موارد غیرممکن است.^۱ یا بررسی کمی و پراکنش پژوهش‌های انجام شده در پژوهشگاه نشان از توزیع نامتوازن انواع پژوهش در کلیه استان‌ها دارد. اقدام‌های در دست اجرای عمرانی و توسعه‌ای سایر دستگاه‌ها یا پژوهش‌های پیشین انجام شده در استان‌ها (و بی‌نیاز بودن آن استان از تحقیقات مشابه) می‌تواند دلیلی برای این شکل از توزیع پژوهش‌ها به حساب آید اما **تما یلات مدیران ارشد به تمرکز در برخی استان‌ها و تقاضا محوری به جای مسئله‌محوری** دلیل اصلی این وضعیت است.

۱. به دلیل تعاریف اهداف موجود در اساسنامه پژوهشگاه که کلی است، مقید به قیود نتیجه‌محور است و نیازمند سنجش در مقیاس ملی و بین‌المللی دارد، اصلاح این اساسنامه لازم به نظر می‌رسد. نیاز پژوهشگاه دستیابی به اساسنامه‌ای است که در کنار دارا بودن اهداف شفافیت، مسئله‌محوری و تأکید بر ذی‌نفعان و اسناد بالادستی، موجبات تولید معیار و شاخص قابل سنجش باشد.
۲. مطابق اساسنامه مصوب سال ۱۳۹۴، این پژوهشگاه هیچ مسئولیتی در قبال مطالعات صنایع دستی ندارد و با همین فقدان، نسبت به این حوزه خود را مسئول نمی‌داند. ولی در این پژوهشگاه پژوهشکده هنرهای سنتی فعال است و خروجی‌های تولید شده آن باید به‌عنوان ورودی در معاونت صنایع دستی استفاده شود.
۳. گروه مستقل پژوهشی هنرهای سنتی (ملی) یکی از مراکز فعال در پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری است. مطابق بند «۵» از ماده (۳) قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی مصوب ۱۳۶۷، پژوهش در زمینه هنرهای سنتی و فراهم آوردن امکانات لازم برای حفظ، احیا و رشد آن از جمله وظایف سازمان میراث فرهنگی است. همچنین مطابق اساسنامه پژوهشگاه تحقیق و مطالعه در زمینه آثار ارزشمند فرهنگی کشور که به‌نحوی دلالت بر هویت فرهنگی کشور داشته باشد، جزء وظایف این مرکز است. هنرهای سنتی اشاره به مجموعه هنرهای اصیل، محلی و مردمی دارد که ریشه در فرهنگ جامعه دارد و در سالیان بسیار شکل گرفته و از نسلی به نسل دیگر منتقل شده است. اقدام‌های مورد انتظار از پژوهشگاه در حوزه هنرهای سنتی مثل حفاظت گلخانه‌ای از گیاهی است که درگیر شرایط نامساعد و خشکسالی است، چراکه عموماً این هنرها به صورت استاد-شاگردی آموزش داده می‌شوند و قطع ارتباط استاد با شاگرد در هر دوره‌ای می‌تواند موجبات فراموشی یک هنر سنتی را فراهم سازد. بنابراین تلاش می‌شود تا با ابزارهای حفظ، احیا، مرمت، تحقیق، پژوهش و ابداع برای نگهداشت و تکثیر بهتر و پایدار این گیاه اقدام عملیاتی انجام شود. هنرهای سنتی به هفت گروه موسیقی سنتی، نقاشی سنتی، خوشنویسی و کتابت، نمایش‌های آیینی و سنتی، معماری سنتی، ادبیات و هنرهای صناعی (صنایع دستی) تقسیم می‌شود. بنابراین صنایع دستی به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از هنرهای سنتی است که از ترکیب صنعت و هنر شکل گرفته است. بنابراین هر محصول تولیدی با دست را نمی‌توان صنایع دستی دانست بلکه محصول باید ویژگی‌های فرهنگی و سنتی خاص منطقه‌ای داشته باشد.
۴. جایگاه هنرهای سنتی در برابر صنایع دستی را می‌توان با مثالی تبیین کرد. مخمل هفت رنگ یکی از هنرهای سنتی ایرانی است که دوران شکوفایی آن به دوره صفویه باز می‌گردد. از آنجا که هنرهای سنتی -مخمل‌بافی- به صورت استادشاگردی از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود، عدم انتقال دانش فنی به نسل بعد مساوی با فراموش شدن این هنر سنتی است. موضوعی که از پژوهشکده هنرهای سنتی برای مهندسی معکوس و احیای دانش فنی آن انتظار می‌رود. به‌کارگیری صنعتی و تولید محصول از هنر سنتی احیا شده باید توسط معاونت صنایع دستی و ساختارهای مدیریتی آن صورت گیرد. بنابراین پژوهشکده هنرهای سنتی را می‌توان مغز خلاق و نوآوری دانست که معاونت صنایع دستی از دستاوردهای آن استفاده صنعتی و توسعه‌ای نماید.
۴. مبتنی بر جمع‌بندی جلسه برگزار شده مشترک بین معاونت پژوهشی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری با نماینده شورای عالی علوم تحقیقات و فناوری در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۲۲ آبان ۱۴۰۱.

جدول ۱.۴. اعتبارات هزینه‌ای پژوهشگاه از سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰

سال	پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری		
	عمومی	اختصاصی	جمع
۱۴۰۰	کل		
	۶۳۳۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۷۳۳۰۰۰
	۲۷۸۲۰۰	۵۶۰۰۰	۳۴۴۲۰۰
	۳۲۳۰۰۰	۳۷۰۰۰	۳۶۰۰۰
۱۳۹۹	کل		
	۴۰۰۰۰۰	۹۰۰۰۰	۴۹۰۰۰۰
	۱۸۳۵۲۴	۴۹۰۹۱	۲۳۲۶۱۵
	۱۹۷۴۱۹	۳۱۹۰۹	۲۲۹۳۲۸
۱۳۹۸	کل		
	۴۴۹۰۰۰	۱۱۰۰۰۰	۵۵۹۰۰۰
	۲۱۳۰۰۰	۶۰۰۰۰	۲۷۳۰۰۰
	۲۱۵۳۰۰	۳۹۰۰۰	۲۵۴۳۰۰
۱۳۹۷	کل		
	۳۹۶۰۰۰	۱۱۰۰۰	۵۰۶۰۰۰
	۱۶۴۰۰۰	۴۹۵۰۰	۲۱۳۵۰۰
	۲۱۵۳۰۰	۴۵۵۰۰	۲۶۰۸۰۰
۱۳۹۶	کل		
	۳۴۰۰۰۰	۱۱۰۰۰۰	۴۵۰۰۰۰
	۱۳۸۰۰۰	۴۹۵۰۰	۱۸۷۵۰۰
	۱۸۶۰۰۰	۴۵۵۰۰	۲۲۱۵۰۰

بررسی روند بودجه سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که سه برنامه توسعه فن‌آفرینی، پژوهش‌های کاربردی و اکتشاف باستان‌شناسی و تاریخی، اهم اعتبارات هزینه‌ای مبتنی بر برنامه رابه خود اختصاص داده است که رقابت در مورد تعیین اعتبار بین برنامه‌های اکتشاف و برنامه‌های پژوهش‌های کاربردی بوده است. اما بررسی اعتبارات هزینه‌ای بر حسب فصول هزینه در جدول ۵ مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۵. اعتبارات هزینه‌ای پژوهشگاه بر حسب فصول هزینه از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰

سال	اعتبارات هزینه‌ای بر حسب فصول هزینه					
	جبران کارکنان خدمت	درصد از کل	رفاه اجتماعی	درصد از کل	استفاده از کالا و خدمات	درصد از کل
۱۴۰۰	۲۷۰۰۰۰	۴۳	۸۵۰۰۰	۱۳	۲۶۸۰۰۰	۴۲
۱۳۹۸	۱۶۵۷۱۵	۳۷	۶۲۱۰۹	۱۴	۲۱۹۶۷۶	۴۹
۱۳۹۷	۱۳۱۶۰۰	۳۳	۴۳۵۱۵	۱۱	۲۲۰۸۸۵	۵۶
۱۳۹۶	۱۱۴۰۰۰	۳۴	۰	۰	۰	۰
۱۳۹۵	۸۷۳۰۰	۳۴	۰	۰	۰	۰
۱۳۹۴	۵۵۹۰۰	۲۸	۰	۰	۰	۰
۱۳۹۳	۴۲۷۰۴	۳۲	۰	۰	۰	۰
۱۳۹۲	۳۶۰۰۰	۳۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۹۱	۳۳۱۹۸	۲۶	۰	۰	۰	۰
۱۳۹۰	۲۳۶۲۰	۱۸	۰	۰	۰	۰

جدول نشان می‌دهد که جبران خدمت کارکنان به صورت پیوسته در حال رشد است و از سال ۱۳۹۰ تاکنون از ۱۸ درصد به ۴۳ درصد از جمع کل هزینه‌های اعتباری پژوهشگاه را شامل می‌شود. پرداخت به نیروی انسانی به عنوان جبران خدمت، مهم‌ترین بخش از هزینه‌های مراکز تحقیق و پژوهش است و به تنهایی مؤلفه‌ای قابل تحلیل به حساب نمی‌آید. اما در وضعیتی که هزینه استفاده از کالا و خدمات از ۵۶ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۴۲ درصد در سال ۱۴۰۰ کاهش پیدا کرده است، روند کاهش دسترسی پژوهشگران به کالا و خدمات را نشان می‌دهد. بنابراین روند فعلی بودجه با کاهش توانایی پژوهشگاه برای تخصیص هزینه انجام فعالیت‌ها و خدمات جانبی^۱ مورد نیاز امور پژوهشی همراه است. این به معنای محدود شدن پژوهشگاه به پرداخت حقوق اعضای هیئت علمی و باز نبودن میدان برای هزینه‌های جانبی برای انجام پژوهش است (مثل محدودیت برای رفت و آمد به سایر شهرها یا برگزاری گردهمایی‌های حضوری) که نتیجه آن کاهش کیفیت پژوهش خواهد بود.

سرمايه انسانی پژوهشگاه

نیروی انسانی پژوهشگاه به دو دسته اعضای هیئت علمی / پژوهشگر و کارشناسان تقسیم شده است. تخصص اعضای هیئت علمی موجود با مأموریت‌های پژوهشگاه تناسب دارد و این افراد در ایجاد شبکه‌های علمی و همچنین حضور فعال در کمیته‌ها و انجمن‌های علمی و اجرایی

کشور به صورت فردی نقش پررنگی دارند. در حالی که در ساختار مصوب پژوهشگاه ۲۶۲ نفر ظرفیت دارد تعداد ۸۵ نفر در استخدام این مرکز است. این به معنای ۱۷۷ نفر کمبود نیروی هیئت علمی نسبت به پیش‌بینی مطلوب است. در حال حاضر تعداد ۱۳۹ عضو غیر هیئت علمی در صف (پژوهشکده‌ها و گروه‌های مستقل پژوهشی) مشغول به خدمت هستند در حالی که مبتنی بر ساختار مصوب ۱۸۵ نفر ظرفیت در نظر گرفته شده است که نشان از ۴۶ نفر اختلاف با سقف پیش‌بینی شده دارد. همچنین تعداد ۱۱۵ نفر در بخش ستادی مشغول به فعالیت هستند در حالی که در ساختار مصوب تعداد ۱۴۹ نفر پیش‌بینی شده که تعداد ۳۴ نفر با ایدئال در نظر گرفته شده فاصله دارد. لذا هر چند دارای منابع انسانی پژوهشگاه دارای کیفیت و تنوع مناسبی است اما به دلیل عدم دستیابی به اهداف کمی تعریف شده و بازنشستگی نیروهای موجود طی سال‌های آتی، بحران کمبود نیروهای متخصص در آینده نزدیک متصور است. مطابق مصوبات هیئت امنا، امکان تبدیل کارشناسان داخلی پژوهشگاه به هیئت علمی فراهم نیست^۲ و این موضوع نیز موجب محدود شدن فرصت جذب از داخل پژوهشگاه به شمار می‌آید.

از طرفی ارزیابی و ارتقای اعضای هیئت علمی پژوهشگاه بر اساس معیارها و آیین‌نامه‌های ارزیابی اعضای هیئت علمی دانشگاهی سنجیده می‌شود. اما دلیل ماهیت پژوهشی متفاوت و کار بردی اعضای هیئت علمی پژوهشگاه موجب اجحاف در حق این افراد شده است.^۱ در شرایطی که

۱. مثل تأمین مکان برای استراحت یا اقامت یا تهیه بلیت هواپیما برای جابه‌جایی پژوهشگران و اعضای هیئت علمی برای حضور در شهرهای دیگر به عنوان مأموریت.
۲. تصویب تبصره «۲» ماده (۱۰) آیین‌نامه استخدامی اعضای هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، موضوع مصوبه پنجم صورتجلسه هفتمین نشست از دوره دوم هیئت امنای مورخ ۱۳۹۷/۸/۱ و مصوبه هفتم صورتجلسه دهمین نشست از دوره دوم هیئت امنای مورخ ۱۳۹۸/۱۲/۳ و تصویب آن در وزارت علوم و فن‌آوری.

هیئت امنای پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
برخورداری از هیئت امنای یکی از ظرفیت‌هایی است که می‌تواند قابلیت‌های بسیاری در اختیار پژوهشگاه قرار دهد. عدم برگزاری جلسات هیئت امنای در بازه‌های زمانی متعدد موجب شده تا بخش مهمی از اقدام‌های تحولی و عملیاتی پژوهشگاه را کد و مسکوت بماند (به‌طور مثال عدم برگزاری جلسات از ۱۳۹۹/۱۱/۱۵ تاکنون). چراکه بسیاری از رویه‌های جاری پژوهشگاه مثل استخدام اعضای هیئت علمی، غیر هیئت علمی منوط به تشکیل و تصمیم‌گیری‌های هیئت امنای شده و عدم تشکیل جلسات موجب معطل ماندن آنها شده است. جدول ۶ خلاصه‌ای از جلسات پنج سال اخیر هیئت امنای پژوهشگاه به تفکیک موضوع مصوبات، تعداد هر موضوع به تفکیک مقوله‌هاست.

آیین‌نامه ارتقای اعضای هیئت علمی در دانشگاه‌ها با آسیب‌های جدی مثل عرضه‌محوری و عدم حل مسائل کاربردی کشور درگیر است^۲ و پیشنهادهایی برای شخصی‌سازی آن با توجه به جنبه‌های مختلفی مثل رشته، گروه علمی، مأموریت دانشگاه، منطقه جغرافیایی، دولتی یا غیرانتفاعی دانشگاه مطرح است،^۳ معیار قرار دادن آن برای پژوهشگاهی با وظایف حاکمیتی و مطالعات علمی-کاربردی صحیح نیست. به‌نظر می‌رسد ظرفیت‌های قانونی موجود برای برطرف‌سازی این مشکل که در ماده (۱) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۶ قرار دارد نیازمند توجه است.^۴

جدول ۶. خلاصه‌ای از جلسات پنج سال اخیر هیئت امنای پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری^۵

مقوله‌ها	تعداد دستور	موضوع	تاریخ
حسابرسی و بودجه	۳	بررسی و تصویب بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۶ بررسی و تصویب اصلاحیه بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۵ بررسی و تصویب گزارش حسابرسی سال ۱۳۹۵	۱۳۹۶/۷/۱۸
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه استخدام هیئت علمی)	۱	اصلاح برخی از مواد آیین‌نامه استخدامی اعضای هیئت علمی	
اداری (هیئت علمی)	۴	تمدید دوره رسمی-آزمایشی اعضای هیئت علمی تمدید دوره پیمانی و رسمی آزمایشی اعضای هیئت علمی پس از مأموریت آموزشی اخذ مجوز مأموریت تحصیلی عضو هیئت علمی رسمی-آزمایشی اخذ مجوز تقسیم خسارت وارده به پژوهشگاه ناشی از عدم تعهد دو عضو هیئت علمی پیمانی	
اصلاح ساختاری	۱	ارتقای گروه پژوهشی هنرهای ملی به پژوهشکده	

۱. اعضای هیئت علمی دانشگاه با تدریس درس در دانشگاه و راهنمایی یا مشاوره پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی فرایند ارتقاء را به‌صورت گام‌به‌گام طی می‌نمایند یا حداقل این فرصت را دارا می‌باشند. در صورتی که این شرایط برای اعضای پژوهشگاه در حالت عادی فراهم نمی‌باشد و ماهیت پژوهش‌های میدانی و زمینه‌ای محول شده به آنها گاهی موجب شده تا چند سال امکان انتشار مقالات علمی-پژوهشی را به‌دست نیاورند.

۲. برای کسب اطلاعات بیشتر به گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با عنوان واکاوی رویکرد مقاله‌محوری در تحقیقات دانشگاهی و غفلت از نیازها و مسائل کشور با شماره مسلسل ۱۷۸۸۶ مراجعه نمایید.
۳. برای کسب اطلاعات بیشتر به گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با عنوان الزامات کارآمدسازی نظام ارتقای اعضای هیئت علمی با شماره مسلسل ۱۷۵۹۹ مراجعه نمایید.
۴. ماده (۱) دانشگاه‌ها، مراکز و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی و فرهنگستان‌ها و پارک‌های علم و فناوری که دارای مجوز از شورای گسترش آموزش عالی وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر مراجع قانونی ذی‌ربط هستند، بدون رعایت قوانین و مقررات عمومی حاکم بر دستگاه‌های دولتی به‌ویژه قانون محاسبات عمومی کشور، قانون مدیریت خدمات کشوری، قانون برگزاری مناقصات و اصلاحات و الحاقات بعدی آنها و فقط در چهارچوب مصوبات و آیین‌نامه‌های مالی، معاملاتی، اداری، استخدامی و تشکیلاتی مصوب هیئت امنای که حسب مورد به تأیید وزیران علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و در مورد فرهنگستان‌ها به تأیید رئیس‌جمهور و در مورد دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی وابسته به نیروهای مسلح به تأیید رئیس ستاد کل نیروهای مسلح می‌رسد، عمل می‌کنند.
۵. مبتنی بر مستندات تحویل شده روابط عمومی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در تاریخ ۱۱ آبان ۱۴۰۱ به مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

مقوله‌ها	تعداد دستور	موضوع	تاریخ
حسابرسی و بودجه	۳	بررسی و تصویب اصلاحیه بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۴ بررسی و تصویب اصلاحیه بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۵ تمدید دوره حسابرس پژوهشگاه برای سال ۱۳۹۶	۱۳۹۶/۱۲/۲۲
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه مالی و معاملاتی)	۱	تغییر نصاب‌های معاملات، موضوع ماده (۲۹) آیین‌نامه مالی و معاملاتی	
اداری (غیرهیئت علمی)	۴	مرخصی تشویقی زایمان همسران مادران شاغل دریافت ضمانت حسن انجام معامله و ضمانت استرداد پیش‌پرداخت جذب و به‌کارگیری یک نفر نیروی قراردادی در حراست پژوهشگاه مجوز اهدای کتب منتشر شده و..	
اداری (هیئت علمی)	۷	اخذ مجوز مأموریت تحصیلی عضو هیئت علمی رسمی-آزمایشی مجوز پرداخت بازخرید سنوات خدمت قراردادی استخدام بیست نفر عضو هیئت علمی در مرتبه استادیاری صدور مجوز فعالیت کبر سن (سالخوردگی) برای جذب هیئت علمی پیمانی تمدید دوره رسمی آزمایشی هیئت علمی اعطای پایه‌های مأموریت آموزشی اعضای هیئت علمی پیمانی پس از تبدیل وضعیت به رسمی آزمایشی صدور مجوز معافیت کبر سن (سالخوردگی) برای جذب هیئت علمی پیمانی	
حسابرسی و بودجه	۴	بررسی و تصویب اصلاحیه بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۶ بررسی و تصویب بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۷ ارائه گزارش حسابرسی سال ۱۳۹۶ تعرفه ارائه خدمات کارگاهی و آموزشی گروه پژوهشی هنرهای سنتی	۱۳۹۷/۸/۱
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه مالی و معاملاتی)	۱	اخذ مجوز استفاده از اعتبارات خارج از شمول آیین‌نامه مالی معاملاتی	
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه استخدام هیئت علمی)	۱	بررسی و تصویب اصلاحیه آیین‌نامه استخدامی اعضای هیئت علمی	
عملکردی	۱	تأیید عملکرد موارد تفویض شده به کمیسیون دائمی و هیئت‌رئیس پژوهشگاه	
اداری (غیرهیئت علمی)	۲	جذب و به‌کارگیری سه نفر کارشناس قراردادی در معاونت فناوری و کاربردی سازی تبدیل وضعیت عضو هیئت علمی رسمی آزمایشی به عضو غیرهیئت علمی (کارشناس)	
اصلاح ساختاری	۱	ارتقای گروه مستقل گردشگری به پژوهشکده گردشگری	
حسابرسی و بودجه	۲	بررسی و تصویب اصلاحیه بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۷ بررسی و تصویب بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۸	۱۳۹۸/۳/۲۹
هیئت‌امنا	۱	انتخاب اعضای کمیسیون دائمی هیئت‌امنا پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری	
خرید	۱	درخواست پژوهشگاه برای مجوز فروش هفت دستگاه خودروی سواری فرسوده و اسقاطی و خرید دو دستگاه خودروی ساخت داخل	

مقوله‌ها	تعداد دستور	موضوع	تاریخ
حسابرسی و بودجه	۴	تعیین اعتبارات خارج از شمول در اختیار پژوهشگاه در سال ۱۳۹۸ انتخاب مجدد حسابرس منتخب هیئت امنای برای بررسی صورت‌های مال سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ پژوهشگاه تعیین نصاب معاملات پژوهشگاه در سال ۱۳۹۸ تعیین تعرفه ارائه خدمات مرکز اسناد و کتابخانه پژوهشگاه	۱۳۹۸/۱۲/۳
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه استخدام غیرهیئت علمی)	۱	بررسی و تصویب آیین‌نامه جدید استخدامی اعضای غیرهیئت علمی پژوهشگاه	
هیئت امنای	۱	انتخاب اعضای کمیسیون دائمی هیئت امنای پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری	
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه استخدام هیئت علمی)	۱	بررسی و تصویب اصلاح برخی از مواد آیین‌نامه استخدامی اعضای هیئت علمی پژوهشگاه	
اداری (هیئت علمی)	۶	درخواست مجوز استخدامی پیمانی ۱۰ نفر به‌عنوان عضو هیئت علمی در مرتبه استادیاری تمدید مدت خدمت پیمانی عضو هیئت علمی پژوهشگاه مجوز پرداخت حقوق و مزایای مازاد بر شش ماه تا سقف ۹ ماه مرخصی زایمان عضو هیئت علمی و غیرهیئت علمی پژوهشگاه درخواست مجوز برخورداری اعضای هیئت علمی و غیرهیئت علمی رزمنده با حداقل ۶ ماه حضور داوطلبانه در دفاع مقدس از حقوق و مزایای یک مقطع تحصیلی بالاتر درخواست پژوهشگاه برای معافیت دو نفر از متقاضیان جذب به‌عنوان عضو هیئت علمی از شرط سنی مندرج در بند «م» ماده (۴) آیین‌نامه استخدامی اعضای هیئت علمی درخواست تمدید مأموریت آموزشی ۶ ماه دوم سال پنجم چهار نفر از اعضای هیئت علمی پژوهشگاه	
اداری (غیرهیئت علمی)	۱	مجوز پرداخت تسهیلات رفاهی به اعضای غیرهیئت علمی	
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه استخدام هیئت علمی)	۲	اصلاح تبصره (۱۱) ماده (۵۸) آیین‌نامه استخدامی اعضای هیئت علمی درخصوص فوق‌العاده جذب اصلاح آیین‌نامه استخدامی اعضای هیئت علمی	۱۳۹۹/۴/۱۵
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه استخدام غیرهیئت علمی)	۲	اصلاح ماده (۲۰) آیین‌نامه استخدامی اعضای غیرهیئت علمی اصلاح آیین‌نامه استخدامی اعضای غیرهیئت علمی	
حسابرسی و بودجه	۶	بررسی و تصویب اصلاحیه بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۸ بررسی و تصویب بودجه تفصیلی سال ۱۳۹۹ ارائه گزارش حسابرسی سال ۱۳۹۷ انتخاب حسابرس پژوهشگاه برای سال مالی ۱۳۹۹ تعیین اعتبارات خارج از شمول در اختیار رئیس پژوهشگاه در سال ۱۳۹۹ تعیین نصاب معاملات پژوهشگاه در سال ۱۳۹۹	
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه مالی و معاملاتی)	۱	بررسی و تصویب اصلاحیه آیین‌نامه مالی و معاملاتی	
خرید	۱	خرید خودرو وانت دوکابین ساخت داخل برای پژوهشگاه	
اداری (هیئت علمی)	۲	تعیین ضریب فوق‌العاده جذب اعضای هیئت علمی مستقر در استان‌ها تمدید مهلت دوره خدمت عضو هیئت علمی رسمی آزمایشی به رسمی قطعی	۱۳۹۹/۱۱/۱
اصلاح آیین‌نامه (آیین‌نامه استخدام غیرهیئت علمی)	۱	اصلاح آیین‌نامه استخدامی اعضای غیرهیئت علمی	۱۳۹۹/۱۱/۱۵

مطابق مصوبه شماره ۵۷۸۴۹/۲۹۶۹۰ مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۴ هیئت وزیران همه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات دولتی موظفند قبل از اجرای پروژه‌های عمرانی و در مرحله امکان‌سنجی و مکان‌یابی نسبت به مطالعات فرهنگی-تاریخی (میراث فرهنگی) اقدامات لازم را صورت دهند. ضمناً سازمان برنامه و بودجه مکلف است تا بودجه مورد نیاز این پروژه‌ها را تأمین کند. از آنجا که در حوزه میراث فرهنگی، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری عموماً مسئولیت این بخش را بر عهده دارد، پروژه‌هایی با عنوان نجات‌بخشی تعریف و اجرا می‌کند. متأسفانه برخلاف مصوبه مذکور و روند جاری کشورهای جهان، درخواست مطالعه نجات‌بخشی توسط دستگاه‌ها عموماً در مرحله قبل از بهره‌برداری صورت می‌گیرد. پژوهشگاه در این موارد - به عنوان محل درآمدی - عموماً هم به عنوان متولی و هم به عنوان مجری، در این پروژه‌ها نقش آفرینی می‌کند و معمولاً مجوز مطالعه با همکاری کارشناسان و اعضای هیئت علمی پژوهشگاه صورت می‌گیرد. این موضوع موجب شده تا پژوهشکده باستان‌شناسی در خصوص مطالعات نجات‌بخشی (مثلاً در حوزه سدها) دچار انحراف شود و از جایگاه نظارتی عدول کند. بنابراین به جای برون‌سپاری مطالعات نجات‌بخشی بعضاً در جایگاه مجری نیز ایفای نقش می‌کند.^۴ به نظر می‌رسد تا برای پرهیز از موقعیت تعارض (اتحاد ناظر - مجری) بایستی از ظرفیت کارشناسان خارج از پژوهشگاه، بهره‌برداری هدفمند صورت گیرد.

بررسی تجمیعی مصوبات این بازه زمانی نشان می‌دهد که مصوبات اداری ۳۸/۸ درصد (که ۲۸/۴ در مورد اعضای هیئت علمی و ۱۰/۶ درصد اعضای غیر هیئت علمی است)، مصوبات حسابرسی و بودجه‌ای ۳۲/۸ درصد و مصوبات مربوط به اصلاح آیین‌نامه استخدامی ۱۳/۵ درصد (که ۷/۵ درصد در مورد اعضای هیئت علمی و ۶ درصد در مورد اعضای غیر هیئت علمی است) از کل مصوبات اداری را شامل می‌شود. نکته قابل توجه اینکه آیین‌نامه‌های اصلاح شده در این جلسات شامل آیین‌نامه‌های استخدامی و مالی - معاملاتی است و موضوع با اهمیت آیین‌نامه ارتقای اعضای هیئت علمی یا آیین‌نامه جذب هیئت علمی متناسب با مأموریت‌های پژوهشگاه هیچ‌گاه مدنظر قرار نگرفته است.

اختیارات و مجوزهای ویژه پژوهشگاه

مطابق ماده (۱۱) قانون درباره حفظ آثار ملی مصوب ۱۳۰۹، حفر اراضی و کاوش برای استخراج آثار ملی منحصراً حق دولت است و دولت مختار است که به این حق مستقیماً عمل کند یا به مؤسسات علمی یا به اشخاص یا شرکت‌ها واگذار نماید و گذاری این حق از طرف دولت به موجب اجازه‌نامه مخصوص باید باشد که محل کاوش و حدود و مدت آن را تعیین کند و نیز دولت حق دارد در هر مکان که آثار و علائمی ببیند و مقتضی بداند برای کشف و تعیین نوع و کیفیات آثار ملی اقدام‌های اکتشافی کند.^۱ این مجوز در حال حاضر از طرف وزیر به رئیس پژوهشگاه واگذار شده است.

پژوهشگاه با داشتن اختیار صدور مجوزهای حفاری و باستان‌شناسی - به عنوان یک مجوز حاکمیتی - دارای تکلیف قانونی و جایگاه حاکمیتی است. این مجوز در اختیار پژوهشگاهی است که همه باستان‌شناسان ایران را نمایندگی نمی‌کند.^۲ و مبتنی بر شرایط یا دیدگاه‌های حاکم بر آن، صدور یا عدم صدور مجوز برای افراد یا گروه‌های خاص را متأثر می‌کند. این مجوز در بعضی موارد می‌تواند انحصار در پژوهشگاه ایجاد کند و موجب شود روابط بر ضوابط غلبه کند. در دوره‌هایی از مدیریت پژوهشکده باستان‌شناسی، باستان‌شناسان غیر شاغل در پژوهشکده باستان‌شناسی برای انجام کاوش از فرصت برابر با باستان‌شناسان شاغل در پژوهشکده مذکور برخوردار نبوده‌اند. این موضوع لزوم تدوین سازوکاری برای کاهش تعارض منافع در مورد مجوز کاوش و حفاری تحقیقاتی و مطالعاتی را مشخص می‌کند.^۳

۱. این مجوز در دوره‌هایی به مدیران کل استانی تفویض اختیار شده بود. اما بعد از آن این تفویض در اختیار معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و بعدها از طرف وزیر به رئیس پژوهشگاه واگذار شده بود.

۲. که البته این امری طبیعی است که پژوهشگاهی خاص در دوره‌هایی نمایندگی تمامی جامعه پژوهشی حوزه تخصصی خود را نکند.

۳. مبتنی بر مصاحبه‌های انجام شده با کارشناسان و هیئت علمی‌های پژوهشکده باستان‌شناسی در روزهای ۲۷ شهریور ۱۴۰۱ و ۹ مهرماه ۱۴۰۱.

۴. همان.

[سند راهبردی و آمارها]

● شبکه‌سازی و انجام همکاری‌های ملی و بین‌المللی،
● انجام فعالیت‌های ترویجی در حوزه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و معرفی ارزش‌ها و حفظ مصادیق آن.
این سند با ۵۲ شاخص برای همه محورهای مذکور امکان سنجش و ارزیابی دوره‌ای را فراهم کرده است. امتیاز این شاخص‌شناسی را می‌توان در تعریف اهداف کمی به تفکیک عملکرد ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ دانست. به‌طور مثال در مورد جذب نیروی انسانی توانمند برای فعالیت در ایجاد دپارتمان تخصصی برای تدوین قوانین و مقررات، اهداف کمی ۶۵، ۵۰، ۳۵، ۲۰ و ۸۰ بین سال ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ مشخص شده است.
برای بررسی و تطبیق داده‌های آماری با سند راهبردی لازم است تا گزارش عملکردهای انتشار یافته سازمان سابق میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت فعلی مورد توجه قرار گیرد.
بررسی آمارهای موجود در سالنامه‌های رسمی منتشر شده نشان می‌دهد که تنها دو شاخص «تعداد کتب چاپی» و «مقالات چاپ شده» دارای اعداد قابل تطبیق با اهداف تعریف شده است که به شرح جدول ۷ است.^۳

مهم‌ترین چارچوب قابل استفاده برای ارزیابی عملکرد پژوهشگاه،^۱ سند راهبردی است که نسخه نهایی آن در زمستان ۱۳۹۴ منتشر شد و تا پایان سال ۱۳۹۹ دارای اعتبار بود. بنابراین در حال حاضر از حیث زمانی موعد اجرای آن به اتمام رسیده است و غیر قابل اجراست.^۲ در این سند علاوه بر راهبردها و برنامه‌های اقدام، شاخص‌هایی تدوین شده است که امکان پایش عملکرد پژوهشگاه در دوره‌های زمانی سالانه را فراهم می‌سازد. مأموریت‌های تعریف شده در سند مذکور شامل ۶ محور زیر است:

- انجام طرح‌های پژوهشی، بنیادین، کاربردی و توسعه‌ای در حوزه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری،
- فعالیت برای رسیدن به مرجعیت علمی در حوزه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری،
- کاربردی‌سازی پژوهش‌ها و دانش فنی تخصصی و ارائه خدمات مشاوره‌ای و تخصصی،
- افزایش بهره‌وری و توانمندسازی نیروی انسانی در حوزه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری،

جدول ۷. شاخص‌های سند راهبردی موجود در آمارنامه‌های رسمی

سال								شاخص	
۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲		
۲۵	۵۸	۳۱	۳۷	۴۱	۳۳	۲۴	۸	آمارهای موجود	تعداد کتب چاپ شده
۱۰۰	۸۰	۶۰	۴۵	۳۰	۲۰	۰	۰	هدف سند راهبردی	
۲۷۰	۱۹۵	۱۹۸	۲۲۵	۲۱۷	۱۷۹	۱۲۵	۸۵	آمارهای موجود	مقالات چاپ شده
۵۰۰	۴۵۰	۴۱۰	۳۷۵	۳۵۰	۳۳۶	۰	۰	هدف سند راهبردی	

۱ البته با توجه به اینکه بازه زمانی معتبر بودن این سند راهبردی به اتمام رسیده است و یکی از مهم‌ترین مشکلات پژوهشگاه ناهماهنگی با سایر دستگاه‌ها و فردمحوری در تعریف پژوهش‌هاست، تدوین سند برنامه‌های مسئله‌محور با تأکید بر پاسخ‌های قابل‌نگاشت در قالب برنامه لازم به نظر می‌رسد.
۲ سند راهبردی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، زمستان ۱۳۹۴، انتشارات پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.
۳ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی برای دستیابی به داده‌های قابل بررسی و تطبیق با معیارهای سند راهبردی پژوهشگاه طی نامه شماره ۸۳۵۶ در تاریخ ۱۴۰۱/۱۶/۹ از رئیس پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری داده‌های سال ۱۳۹۴ تاکنون را درخواست کرد که متأسفانه پاسخی دریافت نشد.
۴ مبتنی بر اعداد استخراج شده از گزارش دستاوردها و اقدام‌های هشت‌ساله پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری انتشار یافته در اردیبهشت ۱۴۰۰ و سالنامه آماری وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی سال ۱۳۹۹.

یا در سند راهبردی برای برنامه تدوین نظامات و فرایندهای مدیریت پژوهش سه شاخص «انجام پژوهش برای نیاز نهادهای مرتبط با حوزه‌های مأموریتی پژوهشگاه»، «انجام مطالعات آینده‌پژوهی» و «پژوهش در حوزه‌های تخصصی و با رویکرد پژوهش‌های بنیادین و علمی تخصصی» تعیین شده است. در حالی که مبتنی بر آمارنامه‌ها صرفاً تعداد مستندسازی‌های انجام شده در حوزه‌های تخصصی پژوهشگاه‌ای (مثل مردم‌شناسی، باستان‌شناسی و ...) بدون توجه به تقسیم‌بندی مذکور ارائه شده است. یا در نمونه‌ای دیگر در سند راهبردی تأکید بر تعداد تفاهم‌نامه‌های ملی و فراملی در حال اجرا با بازیگران و فعالان بخشی و فرابخشی شده است. در حالی که در آمارنامه انتشار یافته صرفاً تعداد تفاهم‌نامه‌های بین‌المللی و داخلی بدون توجه به وضعیت اجرایی آنها، گزارش شده است. این عدم تطابق بین آمارها و شاخص‌های تعریف شده، کیفیت ارزیابی و سنجش وضعیت فعالیت‌های پژوهشگاه را با چالش روبه‌رو کرده است و نمی‌توان قضاوت قابل‌اتکایی از فعالیت مدیریت‌های مختلف را در دوره‌های قبل قابل‌تطبیق نمود.

تعداد شاخص‌های قابل‌تطبیق بسیار کم و غیرقابل‌انکاست. دو شاخص قابل‌بررسی که کمتر از ۴ درصد از گویه‌های قابل‌ارزیابی در سند راهبردی است - و نمی‌توان معیار مناسبی برای سنجش فعالیت‌های کلی پژوهشگاه دانست - نشان از انحراف زیاد با اهداف تعریف شده و نبود روند مستمر رشد در طول زمان دارد. نکته قابل‌تأمل دیگر اینکه برخی از داده‌های تعریف شده در سند راهبردی در آمارنامه‌های رسمی پژوهشگاه و وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به‌شکلی غیرقابل‌انطباق و متفاوت موجود است. به‌طور مثال در سند راهبردی، برگزاری نشست‌ها و دوره‌های توانمندسازی با ذی‌نفعان در قالب چهار شاخص مختلف دوره‌های آموزشی تخصصی، دوره‌های توانمندسازی شبکه همکار، برگزاری کارگاه‌های ترویج و فرهنگسازی عمومی و برگزاری نشست‌های تخصصی و هم‌اندیشی با نهادهای مختلف همکار در شبکه تعریف شده است.^۱ این در حالی است که تنها شاخص گزارش شده (به تفکیک سال‌ها) مربوط به تعداد همایش‌های برگزار شده است و مشخص نیست این همایش‌ها در کدام بخش و با چه رویکردی برنامه‌ریزی شده است.

[نتیجه‌گیری و پیشنهادها]

- فقدان سند راهبردی و برنامه مشخصی که اقدام‌ها و فعالیت‌های پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری را مبتنی بر آن راهبری و مورد سنجش قرار داد نیازمند اقدام عاجل است. با توجه به وظایف و اختیارات تعریف شده برای این پژوهشگاه، نبود چنین سند بالادستی مسئله‌محوری که موجب پاسخ‌های برنامه‌محور در قبال تمام ذی‌نفعان مرتبط با پژوهشگاه شود آسیب جدی به حساب می‌آید.
- عدم بهره‌گیری از ظرفیت‌های مدیریت هیئت‌امنایی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری موجب شده تا بخش مهمی از مشکلات کلیدی این پژوهشگاه بدون راه‌حل باقی بماند.

پیشنهادها در راستای بهبود عملکرد

- به‌منظور شفاف‌سازی و نظارت‌پذیری فعالیت‌های پژوهشگاه لازم است تا مسائل ذی‌نفعان اصلی حوزه‌های فعالیت پژوهشگاه (حاکمیت، دستگاه‌های اجرایی، مردم و ...) و اولویت‌های اسناد بالادستی شناسایی شود و طبق سازوکاری مشخص، پاسخ‌های مورد انتظار از پژوهشگاه در قالب برنامه (افق‌های بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت) و اقدام مبتنی بر زمان تدوین شود. این برنامه باید قابلیت کمی‌سازی و رصدپذیری فعالیت‌های پژوهشگاه را فراهم سازد و نقشه راه قابل‌رصد و پیگیری به حساب آید که چرایی و چگونگی فعالیت‌های پژوهشگاه‌های این

پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری کشور به‌عنوان پژوهشگاه تخصصی در حوزه میراث فرهنگی و گردشگری باید با زوی فعال و مغز متفکر وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی باشد و اینکه چنین کارکردی نداشته است، مورد بررسی قرار گرفت. ادغام‌ها در حوزه‌های فعالیتی و همچنین تغییرات ساختاری در طول زمان موجب شده تا کارکردهای مطلوب اولیه از این دستگاه حاصل نشود، چراکه ماهیت فعلی پژوهشگاه با آنچه در بدو تأسیس مدنظر قرار داشت، متفاوت است. همچنین موضوع تحقیق و توسعه در حوزه میراث فرهنگی به‌دلیل فعالیت‌های محوری حفاظت، پژوهش و معرفی باید به‌صورت همگام و همراه با بخش اجرایی وزارتخانه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی صورت گیرد و جدایی‌گزینی از بدنه اجرایی، کارکرد پژوهشگاه را با خطر مواجه کرده است. شواهد حاکی از آن است که حدود ۲۷ درصد اهداف تعریف شده در اساسنامه و حدود ۸۵ درصد اهداف مدنظر اسناد بالادستی محقق نشده است. همچنین مناسبات با دستگاه‌های همکار به‌صورت غیرکارآمد و نیازمند بازسازی است و فردمحوری و سلب‌ایق شخصی عامل اصلی ارتباطات خارج سازمانی به حساب می‌آید. بنابراین مسائل راهبردی ذیل به‌عنوان کلیدی‌ترین موارد مسبب وضعیت فعلی شناسایی می‌شود:

۱. جدول ۲ در صفحه ۷۰ از سند راهبردی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری سال ۱۳۹۴.
۲. سالنامه آماری وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی سال ۱۳۹۹، فصل هفتم در صفحه ۱۷۷.

و صنایع دستی کشور لازم است تا شرح وظایف، ساختار و تشکیلات پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری مورد بازبینی قرار گیرد و اساسنامه این پژوهشگاه مورد بازبینی قرار گیرد. اهداف تعریف شده در اساسنامه باید به‌دور از کلی‌گویی و دارای قابلیت ارزیابی باشد. مهم‌ترین هدف از فعالیت‌های پژوهشگاه ایجاد مرجعیت و برطرف‌سازی نیازهای پژوهشی دستگاه‌های اجرایی (و به‌طور خاص وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی) در حوزه پژوهش‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در سطوح ملی و بین‌المللی است که باید در متن این اساسنامه نیز تشریح شود. همچنین استفاده از قیود کلی و غیرقابل سنجشی مثل «ایجاد زمینه مناسب برای ...» یا «گسترش پژوهش‌های ...» در تعریف اهداف این پژوهشگاه غیر کارآمد و غیرقابل سنجش است. به‌طور جایگزین پیشنهاد می‌شود تا از مفاهیمی مثل «انجام پژوهش‌های مسئله‌محور در سطوح ملی و بین‌المللی»، و «دستیابی به مرجعیت در پژوهش‌های کاربردی حوزه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی» به‌عنوان اهداف تأسیس این پژوهشگاه یاد شود. گفتنی است، کمی‌سازی این اهداف در قالب سندی راهبردی و عملیاتی، برای تکمیل این اساسنامه شرط کافی برای اطمینان از تحقق این تغییرات است.

● لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی که به‌صورت پیش‌نویس در کمیسیون‌های دولت است، دارای ظرفیت‌های قانونی است که امکان برطرف‌سازی بخشی از مشکلات مرتبط با پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری را داراست. در این لایحه لازم است تا بین‌بست‌های ارتباطی پژوهشگاه با استان‌ها، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و همچنین سایر دستگاه‌های توسعه‌محور مورد توجه قرار گرفته و برای آن پیش‌بینی‌هایی صورت گیرد. بنابراین پیشنهاد می‌شود در این لایحه نکات ذیل مورد نظر قرار گیرد:

○ به نقش مرجعیت علمی پژوهشگاه در حوزه‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی تأکید شود و این نقش در قالب تأییدات نظارتی پژوهشگاه در مورد اقدام‌های اجرایی و توسعه‌ای دستگاه‌های ذی‌ربط (وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، وزارت راه و شهرسازی و...) قابلیت اجرا پیدا کند.

○ واحدهای استانی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و موزه‌های ذیل این دستگاه و سایر دستگاه‌ها مکلف به همکاری و دریافت تأییدات در مورد کفایت فعالیت‌های پژوهشی حوزه‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی از پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری شوند، یعنی پژوهشگاه به‌عنوان ناظر (نه یکی از رقبای و بدور از هرگونه تعارض منافع) از جایگاه مرجعیت علمی و پژوهشی به انجام پژوهش‌های کاربردی و اجرایی نظارت داشته باشد.

○ نحوه به‌کارگیری منابع انسانی نخبه‌خارج از پژوهشگاه در مطالعات برون‌سپاری و چگونگی تکمیل تشکیلات سازمانی منابع انسانی پژوهشی مورد نیاز پژوهشگاه با قیود زمانی مشخص رفع ابهام شود.

پژوهشگاه را توجیه‌پذیر کند. شاید بتوان این فقدان را اگر اول راهبردی مسائل پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری دانست.

● به‌منظور بهره‌برداری از ظرفیت‌های هیئت‌امنا برای پیشبرد فعالیت‌های پژوهشگاه، لازم است تا ترکیبی کاربردی، فراگیر و تخصصی در جهت بهبود وضعیت عملکرد این هیئت در نظر گرفته شود. برای این موضوع پیشنهاد می‌شود ترکیب اعضا به شرح زیر باشد:

- وزیر میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به‌عنوان رئیس،
- رئیس پژوهشگاه به‌عنوان دبیر،
- رئیس یا نماینده از سازمان برنامه و بودجه،
- رئیس یا نماینده از سازمان اداری و استخدامی کشور،
- وزیر یا نماینده از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری،
- رئیس یا نماینده از معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان ریاست جمهوری،

○ سه نفر از اعضای هیئت علمی خارج پژوهشگاه با درجه حداقل دانشجویی و تحصیلات مرتبط (با معرفی وزیر علوم، تحقیقات و فناوری و تأیید وزیر میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی)،

○ سه نفر از شخصیت‌های علمی-فرهنگی کشور که نقش مؤثری در توسعه و پیشرفت حوزه‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی داشته‌اند (با معرفی رئیس پژوهشگاه و تأیید وزیر میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی).

● برای شفافیت فعالیت‌های نجات‌بخشی نهاد‌های توسعه‌ای پیشنهاد می‌شود شورایی فراسازمانی متشکل از پژوهشگاه باستان‌شناسی و نماینده گروه‌های باستان‌شناسی از دانشگاه‌های سراسر کشور برای انتخاب سرپرست تیم‌های باستان‌شناسی تشکیل شوند و واگذاری فعالیت‌های باستان‌شناسی از انحصار خارج گردد. نقش پژوهشگاه (و به‌طور خاص پژوهشگاه باستان‌شناسی) در قبال پروژه‌های نجات‌بخشی باید صرفاً در قالب نظارتی در نظر گرفته شود و امور اجرایی مربوطه به‌صورت برون‌سپاری پیگیری شود. تصمیم‌گیری برای این برون‌سپاری‌ها نیز می‌تواند در قالب نظارت شورای فراسازمانی پیشنهاد شده پیگیری شود. بنابراین پروژه‌های نجات‌بخشی به‌دور از هر ملاحظه سازمانی و پرهیز از موقعیت تعارض (اتحاد ناظر-مجری)، مقوله‌ای فنی و قابل‌صد خواهد شد و کمیت و کیفیت انجام آن از سوی پژوهشگاه مطالبه می‌شود.

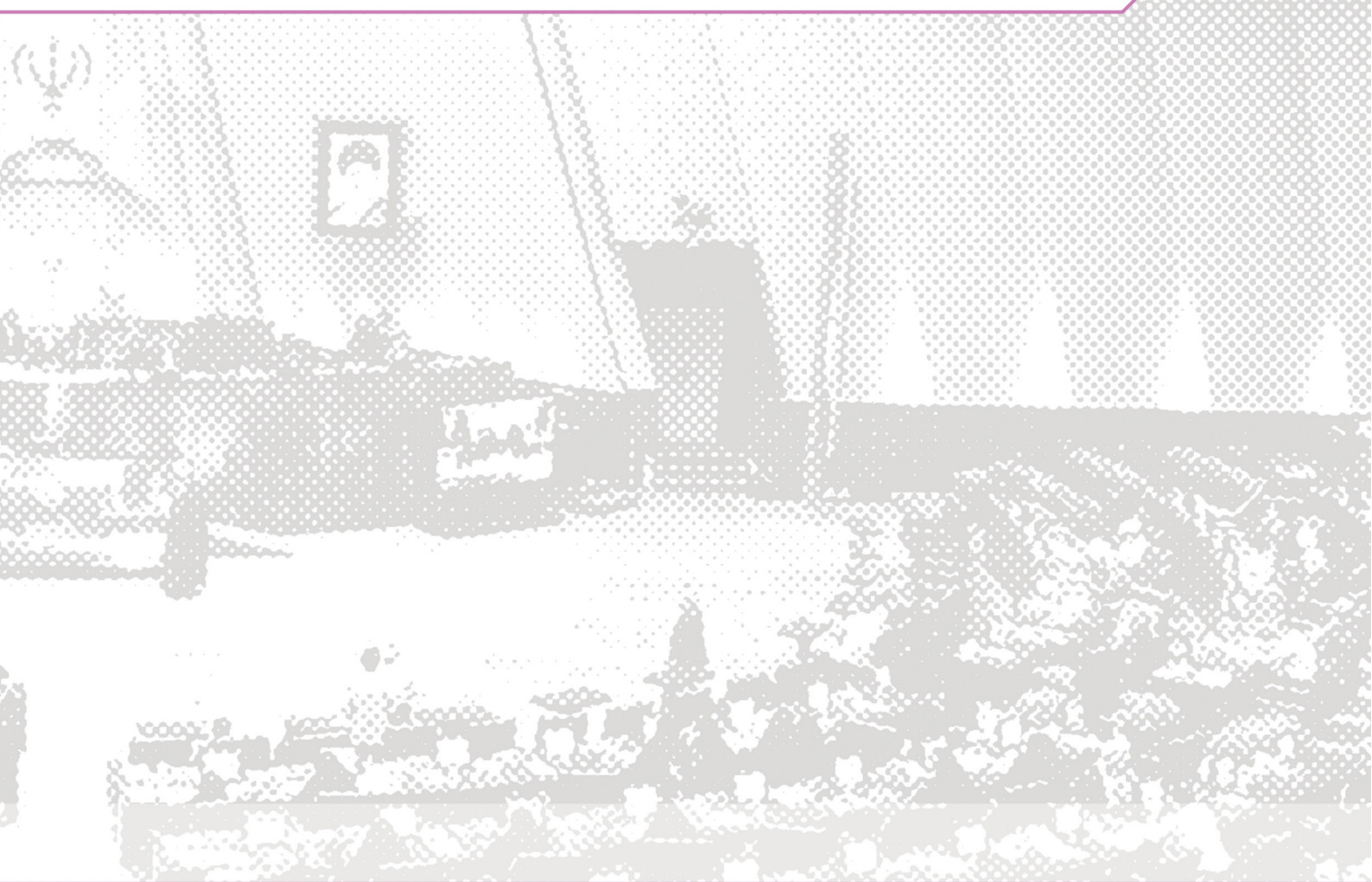
● به‌منظور ایجاد انگیزه و بالا بردن بهره‌وری اعضای هیئت علمی پژوهشگاه لازم است تا آیین‌نامه ارتقای اعضای هیئت علمی پژوهشی مختص به پژوهشگاه متناسب با شرایط و خصوصیات این نهاد تهیه و تدوین شود. گفتنی است آیین‌نامه مذکور باید در کنار توجه به ماهیت فعالیت‌های کاربردی و بنیادین اعضای هیئت علمی موجبات انگیزه برای پیوند نظام‌مند پژوهشگاه و دانشگاه را فراهم سازد.

پیشنهادها در راستای بهبود ساختار و تشکیلات

● در جهت برآورده‌سازی نیازهای حوزه‌های میراث فرهنگی، گردشگری

[منابع و مآخذ]

۱. سالنامه آماری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در سال ۱۳۹۶.
۲. سالنامه آماری وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی در سال ۱۳۹۷.
۳. سالنامه آماری وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی در سال ۱۳۹۸.
۴. گزارش عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در سال پژوهشی ۱۳۹۵-۱۳۹۴.
۵. گزارش عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در سال پژوهشی ۱۳۹۶-۱۳۹۵.
۶. گزارش عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در سال پژوهشی ۱۳۹۷-۱۳۹۶.
۷. گزارش عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در سال پژوهشی ۱۳۹۸-۱۳۹۷.
۸. گزارش عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در سال پژوهشی ۱۳۹۹-۱۳۹۸.
۹. گزارش عملکرد پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری در سال پژوهشی ۱۴۰۰-۱۳۹۹.
۱۰. سند راهبردی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری ۱۳۹۴.
۱۱. گزارش عملکرد سال اول برنامه ششم ۱۳۹۶.
۱۲. گزارش عملکرد سال دوم برنامه ششم ۱۳۹۷.
۱۳. مجموعه قوانین، آیین‌نامه‌های مربوط به پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری ۱۳۹۴.
۱۴. مجموعه فعالیت‌های پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری در سال ۱۳۸۸.
۱۵. مجموعه فعالیت‌های پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری در سال ۱۳۸۷.
۱۶. مجموعه فعالیت‌های پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری در سال ۱۳۸۷.
۱۷. گزارش عملکرد وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی (۱۲۴ اقدام) در دی ماه ۱۴۰۱.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir